

זעומקו של מקרא

דברי עומק
בפרשת השבוע ובמועדים

משפטים

ה'תשפ"ה

בכל ענייני החוברת ניתן לפנות אל: 052-7675895
גור-אריה צור מודיעין עילית
להצטרפות לתפוצת מייל: leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא משפטים

חזק ומשפּטט והיינו במרה. כלומר, ש"ואלה המשפטים" הם תוספת והמשך למה שנאמר שם שם לו חזק ומשפּטט במרה.

ולעומקו של מקרא יאמר היינו דכתיב התם בהמשך הפסוק וְשָׁם נִסְּהוּ. ויִדְרֹשׁ כֵּן מִלְשׁוֹן גַּם לְהַתְנוּסָה כְּמוֹבָא בַתְּהֵלִים [ס,ו'], נְתַתָּה לִירְאָיִךְ גַּם לְהַתְנוּסָה מִפְּנֵי קִשְׁט סֵלָה. אִף כֵּן כְּמוֹסִיף עַל הָרְאוּשׁוֹנִים, מֵה אֵלוֹ גַּם לְהַתְנוּסָה, אִף וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים הֵם גַּם לְהַתְנוּסָה, הֵם דְּגִלָּה שֶׁל תּוֹרָה, וְהֵם אֲמָתָה שֶׁל תּוֹרָה וְכֵה־מִשְׁךְ הַפְּסוּקִים מִפְּנֵי קִשְׁט סֵלָה.

וכדברי המדרש לקמן, שהחוקים במרה הם מחד סיטריה [מצד האחד] דמתן תורה, ולעומתם ואלה המשפטים הם מאידך סיטריה [מן הצד השני] דמתן תורה, ושניהם גם יחד הם כצבאותיה של התורה שניתנה בסיני, כחיילים המגינים מימין ומשמאל מלפנים ומאחור על המטרוניתה, שהיא התורה שניתנה בסיני. וכן מובא במדרש:

מִשָּׁל לְמַטְרוֹנָה שֶׁהִיְתָה מְהַלְכָּתָה, הִסְחִיל מִפָּאן וְהִסְחִיל מִפָּאן, וְהִיא בְּאִמְצָעָה. כִּף הַתּוֹרָה, דִּינִין מִלְּפָנֶיהָ וְדִינִין מֵאַחֲרֶיהָ,

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֶיהֶם: (כא,א')

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. ברש"י כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים. ואלה מוסיף על הראשונים. מה אלה מסיני אף אלה מסיני.

ולדברי ה"שפתי חכמים" כאן, באומרו אף אלה מסיני כוונתו שגם המשפטים נתנו במעמד כל ישראל ובקולות וברקים מה שאין כן שאר המצוות שנאמרו למשה בלבד כדי לאמרם לבני ישראל.

ולעומקו של מקרא יאמר שעל כן אמר כאן בוא"ו החיבור ואלה. שהוא"ו מחברת בין שמים וארץ, ואין לך חיבור גדול ממעמד הר סיני. וכאומרו: ואלה המשפטים, אשר נאמרו גם הם במעמד כל ישראל ובקולות וברקים, תשים לפניהם כשולחן ערוך.

או כלך לדרך זו, כהמשך דברי המדרש, מאי הראשונים שמוסיף עליהם, הוי אומר הראשונים היינו מה שפְּתוּב לְמַעְלָה (שמות טו, כה) עוֹד לְפָנֶי מִתֵּן תּוֹרָה בְּסִינִי: שָׁם שָׁם לֹ

לעומקו של מקרא משפטים

וכשם שהולך שם מ"ב הק' לפניו, כן הוא הולך גם לאחריה, שכן שם מ"ב הק' יוצא גם מארבעים ושתים אותיות אחרונות של התורה בסיומה בפרשת וזאת הברכה.

וכמשל הנ"ל מִשַׁל לְמִטְרוֹנָה שְׁהִיָּה מְהֻלָּת, סְחִיל מִכָּאן וְסְחִיל מִכָּאן, וְהִיא בְּאֲמִצֵּעַ. כִּד הַתּוֹרָה, מ"ב לפניו ומ"ב לאחריה.

וכך מובא בספר שרשי השמות להרמ"ז (ר' משה זפוטא), כיצד שם מ"ב הק' יוצא גם מתחילת התורה וגם מסיומה:

בתחילתה: מצרפים את התיבות של שני הפסוקים הראשונים זו לזו, ומחלקים מחדש לשבע תיבות, שש אותיות בכל תיבה. כזה:

בְּרֵאשִׁית בְּרֵאשִׁית אֱלֹהִים אֱתֵּם אֱמִימֵי אֱתֵּם
אֶרְצֵי אֶרְצֵי הַתְּהוֹמִים (הו)

בְּרֵאשִׁית בְּרֵאשִׁית אֱלֹהִים אֱתֵּם אֱמִימֵי אֱתֵּם
הַתְּהוֹמִים אֶרְצֵי אֶרְצֵי הַתְּהוֹמִים (הו)

ובחילוף אותיות יתקבל שם קדוש כנגד כל תיבה, כזה:

והיא בְּאֲמִצֵּעַ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ח, כ): בְּאֵרַח צְדָקָה אֶהְלֵךְ, הַתּוֹרָה אוֹמְרָת בְּאֵינָה נְתִיב אֲנִי מְהֻלָּת, אֶהְלֵךְ בְּדַרְכֵּן שֶׁל עוֹשֵׂי צְדָקָה (משלי ח, כ): בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מְשֻׁפֵּט, הַתּוֹרָה בְּאֲמִצֵּעַ וְדִינֵין מְלֻפְנֵיהָ וְדִינֵין מְאֻחְרֵיהָ, מְלֻפְנֵיהָ, שְׁנֹאֲמֵר: שָׁם שָׁם לוֹ חֵק וּמִשְׁפָּט, וְדִינֵין מְאֻחְרֵיהָ, שְׁנֹאֲמֵר: וְאֵלֶּה הַמְּשֻׁפָּטִים.

ולפי הדברים הללו נאמר על דרך הצח: חֵק וּמִשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁם לוֹ שָׁם מְלֻפְנֵיהָ, לִפְנֵי הַתּוֹרָה מְסִינִי, וְאֵלֶּה הַמְּשֻׁפָּטִים, אֲשֶׁר תְּשִׁים לְאֻחְרֵיהָ, לְאֻחְרֵי הַתּוֹרָה מְסִינִי. וְכֹלָם יַחַד עִם הַתּוֹרָה מְסִינִי, הֵם לְפָנֵיהֶם, לִפְנֵי לומדיה.

ועל דרך הסוד, וְאֵלֶּה גִימְטְרִי'ה מ"ב. ירמוז לשם מ"ב הק' (אב"ג ית"ץ אנה בכח וכו') הוא השם מ"ב היוצא מארבעים ושתים אותיות ראשונות של בראשית, ולכן אמר לְפָנֵיהֶם, כאומרו כשם שיוצא השם הק' מ"ב מהאותיות שבתחילת התורה, הרי הוא כהולך לפניו, ללמד שכך תלך התורה לפני לומדיה לנחותם הדרך.

לעומקו של מקרא משפטים

אבגיתין קרעשטן נגדיכש בטרצתג
חקבטנע יגלפזק שקוצית.

ובשימת לב תהיה התיבה ישראל מחוץ לחשבון השם הק' לומר שהתורה הנקראת ראשית ניתנה עם כל שמות הק' בעבור ישראל שנקראו גם הם ראשית.

ועוד יש לומר, וְאֵלֶּה בְּגִימַטְרִי'ה מ"ב, כנגד מ"ב מסעות שבמדבר שבהם היתה התורה מהלכת לפני המחנה.

ועל דרך הצח והטעמים, רמוזים הדברים בפסוק עצמו. שכן המילה תְּשִׁים מוטעמת בטיפחא. והוא כעין הפסקה קלה. ולפיכך אינה בהכרח מחוברת עם לְפָנֵיהֶם. וכאילו כתוב וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּשִׁים, לְפָנֵיהֶם. כלומר, משפטי התורה אשר תְּשִׁים, לְלַכּוֹ לְפָנֵיהֶם, לפני לומדיהם, לנחותם הדרך.

ועל דרך הרמז, ירמוז למלאכים הק' ובראשם המלאך אוריאל ההולך לפני המחנה בכלל ולפני האדם בפרט.

אבגיתין קרעשטן נגדיכש בטרצתג
חקבטנע יגלפזק שקוצית

והוא שם קדוש בן מ"ב אותיות ועליו יסד ר' נחוניא בן הקנה את תפילתו הק' "אנא בכח" לפי ראשי תיבות של אבגית'ין וכו'. וכוחו של שם זה רב בהודאה, וכן פירש רשב"י בתיקוני הזהר תיקון ד' על הפסוק אבוא ב"ם אודה יה.

ועוד מובא בספר שרשי השמות להרמ"ז: כמו כן יוצאים המ"ב אותיות בשם הק' ממ"ב אותיות של סיום ספר התורה.

וכנ"ל: מצרפים את התיבות של הפסוק האחרון בחומש דברים, זו לזו, וְלֹכַל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלֹכַל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינָיו כָּל [יִשְׂרָאֵל] ומחלקים מחדש לשבע תיבות, שש אותיות בכל תיבה. כזה:

וְלֹכַלְהַיָּד הַחֲזָקָה וְלֹכַלְהַמּוֹרָא הַגָּדוֹל וְלֹכַלְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר עָשָׂה לְעֵינָיו כָּל (יִשְׂרָאֵל)

ובחילוף אותיות יתקבל שם מ"ב הקדוש כנגד כל תיבה, כזה:

לעומקו של מקרא משפטים

תקרי לַפְּנֵיהֶם, אלא חלק את המילה לשתי מלים וכך תקראנה: לַפְּנֵי הֵם. וכאומר הקב"ה: לַפְּנֵי הֵם דברי תורתכם.

ועוד יש לומר, אֲשֶׁר תְּשִׂים לַפְּנֵיהֶם. פירש רש"י: כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.

ולעומקו של מקרא ירמוז בזה לכתוב במשלי (ו, כב) בְּהִתְקַלְּךָ תִּנְקָה אֶתְּךָ.

ללמדך, שכאשר תהיה התורה לפניך כשולחן ערוך, תלך לפניך לנחותם בדרך כעמוד האש והענן לפני המחנה. ואכן, בסדר המחנות ילכו לפני המחנה הג' שבטים נושאי התורה יהודה יששכר וזבולון.

ועל דרך הטעמים ירמוז לכך טעם הקדמא מעל המילה וְאֵלֶּהָ, כאומר וְאֵלֶּהָ הַמִּשְׁפָּטִים הַמִּקְדָּמִים ללכת לפני המחנה.

ועוד יש לומר, שתרמוז המילה תְּשִׂים למה שאמרו (סנהדרין כו:): שהתורה מתשת כוחו של אדם. תְּשִׂים אותיות מתייש.

וכאומר ואלה המשפטים אשר מתישים כוחו של אדם. שמתוך

כמובא בזה"ק פרשת במדבר דף קי"ח עמ' ב': מִכָּאֵל מִיִּמִּינָא, גְּבַרְיָאֵל מִשְׁמָאֵלָא, אוריאל לקדמיהו, רְפָאֵל לְאַחֲרֵיהוּ, שְׂכִינְתָא עֲלֵיהוּ.

נמצא אוריאל לפני המחנה, ונקרא אוריאל כנגד אורייתא ההולכת לפני המחנה.

עוד ירמוז אומרו לַפְּנֵיהֶם, לְמָה שְׁנֹאמַר בְּחִיגָה טו: אשכחיה רבה בר שילא לאלהיהו אמר ליה מאי קא עביד קוב"ה אמר ליה קאמר שמעתא מפומיהו דכולהו רבנן וכו'.

שדברי התורה המסודרים בפי ת"ח, מגיעים עד כסא הכבוד עד שהקב"ה אומרם משמם. שנאמר וְאֵלֶּהָ הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּשִׂים לַפְּנֵיהֶם, ותרגם אונקלוס וְאֵלִין דִּינָאֵא דִי תְסַדֵּר קְדָמִיהוֹן. ועל דרך אל תקרי. אל תקרי קְדָמִיהוֹן, אלא חלק את המילה לשתיים וכך תקראנה: קְדָמִי יְהוֹן. וכאומר הקב"ה: וְאֵלִין דִּינָאֵא דִי תְסַדֵּר - קְדָמִי יְהוֹן. לַפְּנֵי יְהוֹי.

וכן הוא בלשון התורה: וְאֵלֶּהָ הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּשִׂים - לַפְּנֵיהֶם. אל

לעומקו של מקרא משפטים

וכאומרו וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמַע תְּשִׁיב, וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּלְמַד עַד תִּשְׁכַּח וְעַל יְדֵי כֵךְ תִּמְצָא אֶת אֵל מְחַלְלֶהָ. ויהיה כנוטריקון: **תְּשִׁיב מְחַלְלֶהָ. והיינו תְּשִׁיב.**

ועוד על דרך הצח יאמר: אל תקרי **מְחַלְלֶהָ** [יוצרך], אלא **מְחַלְלֶהָ**. שמהלך על **תושיבתה** ללמוד עד **תְּשִׁיב** כי לכך יצרה א-ל **מְחַלְלֶהָ**.

ועוד על דרך הרמז תרמוז לכך המילה **תְּשִׁיב**. כביכול כתוב **תְּשִׁיב-ם**. ה-ם תרמוז ל-מ' ימים של יצירת הַיָּלֶד, וכפי שאמרו בסנהדרין צט: על הפסוק (איוב ה-ז) כִּי-אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד **לעמל תורה נברא**. ובתוך מ' ימים של בריאתו אומרים לו וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּלְמַד עַד **תְּשִׁיב**.

^^^

כִּי תִקְנֶה מ"ח קניני התורה

הסמיך הכתוב **תְּשִׁיב** ל**פְּנִיָּהֶם** ל"כִּי תִקְנֶה", לרמוז על מ"ח קניני התורה. שכן **תְּשִׁיב** בגימטרי' קטנה מ"ח.

שהתורה מתשת כוחו, אין הוא מתנשא לומר שהוא ההולך לפני התורה, אלא התורה היא שמהלכת לפניו, והוא נמשך אחריה, ככתוב (שיר השירים א,ד) **מְשַׁכְּנֵי אַחֲרַיָּךְ** נְרוּצָה.

והוינן בה, מאי נְרוּצָה לשון רבים. **מְשַׁכְּנֵי אַחֲרַיָּךְ** אַרוּצָה הוי ליה למימר. אלא שמתוך היותו מותש, מגיע לדרגת הענוה, ומתוך ענוותנותו, **הקב"ה כביכול רץ יחד עמו בשבילי התורה**, ובמעמקה. **והוא לשון רבים, נרוצה**.

ועל דרך הצח והמוסר ליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא, שנאמר (דברים לב, יח) צור ילדך **תְּשִׁיב**. שעל מנת כן נוצרת, ללמוד עד **תְּשִׁיב**. **עַד תְּשׁוּת כח ומח**. ובכך תקנה מ"ח קניני התורה.

וכן המשך הפסוק **וְתִשְׁכַּח אֵל מְחַלְלֶהָ**. יובן על דרך אל תקרי. אל תקרי **וְתִשְׁכַּח** שהוא לשון שכחה, אלא כך תקרי: **וְתִשְׁכַּח**. לשון מציאה, בארמית. **וְתִשְׁכַּח** אֵל מְחַלְלֶהָ. **וְתִמְצָא** האל שבראך.

לעומקו של מקרא משפטים

לד'). וכן הוא אומר **שְׁכַל טוֹב יִתֵּן חַן** (משלי י"ג, ט"ו). **וכאומרו**, שהיותם בני חורין זה **החן שלהם**, של תלמידי חכמים.. זה **תָּנָם**.

ובאשר המילה **לְחַפְּשֵׁי מוֹטַעֲמַת בְּטִיפָחָא**, שהיא הפסקה קלה, לכן אפשר לדרוש את המילה **תָּנָם** בפני עצמה.

וכן יִדְרֹשׁ **תָּנָם** כמין חומר, והוא ר"ת: חכמתו נפשו מאירה. שאור פניהם של ת"ח, זה הוא **החן שלהם**. זה הוא **תָּנָם**. ככתוב **תְּכַמֵּת אֲדָם תְּאִיר פְּנֵיו** (קהלת, ח, א').

אם בְּנִפּוּ יבֹא בזה העולם, לבדו, ללא התורה שנקראת לְנִת חֵן, **בְּנִפּוּ יִצָּא**, שאם אינה מלווה לו לאדם בעוה"ז, גם לא תלווהו לעוה"ב.

ולעומת זאת, **אם בְּעַל אִשָּׁה הוּא, וְיִצָּאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ** (כא, ג').

שהתורה נקראת ארוסתו כדאמרו (דברים לג-ד), **תוֹרָה צְוָה-לְנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה וגו'**, אל תקרי **מוֹרְשָׁה** אלא **מאורסה** (פסחים מט:), וכדברי המדרש רבה לסדר תרומה פרשה לג, אל תהי קורא **מוֹרְשָׁה אֶלָּא מְאֻרְסָה, מְלַמֵּד שְׁהַתוֹרָה אֲרוּסָה לְיִשְׂרָאֵל**.

כיצד: תש"י מהמילה **תשים**, בגימטרי' קטנה היינו ח', (ת4, ש3, י1, יחד הם 8, ח'), ועם מ' סופית של תש"ם היינו מ"ח. לרמוז מ"ח קנייני התורה.

וכאומרו: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ כִּי תִקְנֶה מ"ח קנייני התורה, ועל ידי כך תיהפך לעבד להקב"ה כאברהם העברי.

ואשר על כן תִּדְרֹשׁ פִּרְשַׁת עֶבֶד עֲבָרִי לְעִנּוּן קִנּוּן הַתּוֹרָה כְּדִלְקַמֵּן:

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי וְשֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחַפְּשֵׁי חָנָם. (כא, ב').

כִּי תִקְנֶה. כאשר תקנה את התורה הקדושה בְּמ"ח קנייני התורה, אז תגיע לדרגת **עֶבֶד ה' כאברהם העבְרִי**.

שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד. יתיגע בלימוד התורה וּבְשִׁבְעַת יחזור על לימודו. ובזה יִצָּא לְחַפְּשֵׁי שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. **תָּנָם**. מלשון חן. ככתוב **וְלְעִנּוּיִם יִתֵּן חַן** (משלי ג,

לעומקו של מקרא משפטים

אם-אֲדַנְיוּ זה הקב"ה, **יָתֵן-לּוֹ אֱשֶׁה** יתן לו חלקו בתורה, לא יוכל לקנותה, **עַד שִׁיתִּיגַע בָּהּ**, ואז **וַיִּלְדֶּה-לּוֹ בָּנִים אֹ** בָּנֹת, אלו החידושים שנתחדשו לו בה ביגיעה, ואחרי יגיעתו בה יקראו על שמו, **כְּנַאמֶר: הָאֵשָׁה וַיִּלְדֶּיָּהּ תִּהְיֶה לְאֲדֹנָיָהּ** לזה הלומדה ביגיעה.

ובלא יגיעה ח"ו, תחזור התורה למי **שִׁנְתָנָהּ, וְהָיָא בְּגִפּוֹ, וְכַשֵּׁם שְׂבָא** כך יצא. **שְׁעִיקָר הַלִּימוּד הוּא זֶה הַבָּא** מתוך יגיעה ועמל, **שִׁינוֹן וְחִזְרָה**.

וּבְצִאתוֹ לַחֲרוּת תְּצֵא אֶשְׁתּוֹ עִמּוֹ כפי שאמרו **נָשִׁים בְּמֵאֵי זְכִיּוֹן** על שזכתה לו בחרותו בתורה על כן תצא עמו לחירות. ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אשתי ככתוב מה אהבתי תורתך, על כל פירושיה, וכולם אהובים כולם ברורים כולם גבורים, על זה נאמר **וְהַגִּישׁוּ, שִׁיחִיהָ הַקַּב"ה מִקְרָבוֹ לַגִּשְׁתַּת עַד כִּסֵּא הַכְּבוֹד** ויזכה לו ולביתו לחיי העולם הבא.

וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמֵז יִרְמְזוּן שֵׁשׁ שָׁנִים של עבודת עבד עברי על ימי ספירת העומר **כַּהֲכַנְהָ לַמֶּתֵן תּוֹרָה**.

וַיִּצְאָהָ אֶשְׁתּוֹ עִמּוֹ. לעת פקודה, כשיגיע זמנו לצאת בשמתי, **וַיִּצְאָהָ אֶשְׁתּוֹ שֶׁהִיא תּוֹרָתוֹ, וְתִלְוָהּ גַּם** בעולם הבא ככתוב במשלי (ו, כב') **בַּהֲתַלְכָּךָ | מִנְחָה אֲתָךְ בְּשֹׁכְבְךָ תִּשְׁמַר עֲלֶיךָ וְהִקִּיצוֹתָ הִיא תִּשְׁמַרְתָּ** ודרשו בגמרא (סוטה כא.) בהתהלךך תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא.

וְעוֹד י"ל וַיִּצְאָהָ אֶשְׁתּוֹ עִמּוֹ, כמובא במדרש רבה (כי תצא), מהו שכתוב **כִּי לִוְיַת חֹן, אָמַר רַבִּי פִּינְחָס בֶּר חֲמָא לְכָל מְקוֹם שֶׁתִּלְוֶה הַמִּצְוֹת מִלּוּוֹת אוֹתָךְ, (דברים כב, ח): כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲסָה לְגַגָּךְ. אִם עָשִׂיתָ לָּךְ דָּלַת הַמִּצְוֹת מִלּוּוֹת אוֹתָךְ, (דברים ו, ט): וְכַתְּבָתֶם עַל מַזְוֹת בֵּיתְךָ, וְעוֹד שֶׁב, אָפְלוּ לֹא הָיִיתָ עוֹסֵק בְּדָבָר אֶלָּא מְסַלֵּף בְּדָבָר, הַמִּצְוֹת מִלּוּוֹת אוֹתָךְ, מִנּוּן, שְׁנַאמֶר: כִּי יִקְרָא קוֹן צְפוּר לְפָנֶיךָ.**

ויש לומר שכך גם מצנת לימוד התורה, שבכל עת ירחשון שפתיו דברי תורה. וזה הלנית חן שלו. ואף גם לעת מנוחתו, יהיו שפתיו דובבות עת יזכירו תורתו משמו.

לעומקו של מקרא משפטים

לֹא אֲצַא חֶפְשִׁי. המלה אֲצַא מוטעמת בטייפחא, שהיא מעין הפסקה קלה, ולכן אינה בהכרח מחוברת עם המילה שאחריה חֶפְשִׁי. ולכן מובנו יהיה בפני עצמו. לֹא אֲצַא מלימוד התורה, אלא אמשיך לעסוק בה, ואז אהיה חֶפְשִׁי, שאין בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

וְהִגִּישׁוּ אֶדְנִיזוּ זה הקב"ה אֵל הָאֱלֹהִים לשון חשיבות הוא. ויהיה שכרו מושלם לעלות במעלות התורה, באשר נחשב הוא אצל אדונו. וכמו שנאמר בתהלים: וְתִתְפַּרְהוּ מִעַט מְאֹלָהִים [ה,ו']

וְהִגִּישׁוּ אֶדְנִיזוּ אֵל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֵל-הַדָּלָת [כא,ו'] והגישו תרי זימנא למה לי. שהמילה וְהִגִּישׁוּ תוֹרָה על תוקף המעשה. כמו ויגש אליו יהודה. ותחזור המילה פעמיים ללמד על משנה תוקף.

ובא ללמד שצריך לגשת ללימוד התורה בכל תוקף עוז אהבתו, לכבוש הסוגיות ולחרוש קרקע הטרשים ולהפריח הניצנים וללבלב הפרחים ולהשקות הצמחים ולקטוף הפירות מן העצים.

שכן בין פסח לעצרת שבעה שבועות, שהן ראשי תיבות ש"ש, יעבוד כדי להלבין עוונותיו וחטאיו כשלג ילבינו ובשביעית כלומר ובשבועות יצא לחפשי חנם במתן תורה ובקבלת התורה. ככתוב [ישעיהו א,יח'] אִם יִהְיֶה חֶטְאֵיכֶם כְּשָׁנִים כְּשִׁלְגַת יִלְבִּינוּ. וידרש בו הכי: חֶטְאֵיכֶם, מלשון התחטאות והזדככות. כעין נוטריקון: כש"ש שנים שהם בשבעה שבועות כנ"ל, כְּשִׁלְגַת יִלְבִּינוּ בחג השבועות.

^^^

וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא אֲצַא חֶפְשִׁי: (כא,ה')

עד כאן רמז הכתוב על לימוד התורה מיראה. ועתה ידבר על לימוד התורה מאהבה.

וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד, והיינו אמירה רכה, שיורה על לימוד התורה מאהבה. ועוד שמפרש הוא בשפתיו אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי זה הקב"ה, אֶת-אִשְׁתִּי זו התורה הקדושה ופירושה, וְאֶת בְּנֵי אלו החידושי תורה שזיכהו האדון בעמל תורתו.

לעומקו של מקרא משפטים

והגישו אֶל-הַדֹּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה.
(כא,ו')

הזכיר הכתוב גם דלת וגם מזוזה, להקיש משניהם על דרך הלימוד. שיש כנגדם שני סוגי לימוד. האחד כנגד **דלת**, שאינה קבועה במקומה כל כך. אלא נפתחת ונסגרת נטרקת וננעלת, והשני כנגד **המזוזה** אשר קבועה ועומדת. והיינו שיבדוק עצמו אם מתקרב הוא אל לימוד התורה **בקביעות**, כמזוזה הקבועה ועומדת, או אינו אלא כדלת הנסגרת ונפתחת ואינה קביעה כל כך.

ואשר על כן הרציעה תהיה מחז כנגד הדלת שאינה קבועה כל כך כדי לקשרו ולקבעו אצל הקב"ה, ומאידך כנגד המזוזה דקביעה וקיימא. כדי לקיים הקביעות ויתקיים בו **ועבדו לעלם**.

שהרציעה במרצע היא החיבור היותר גדול שיש לאדם ולנשמתו עם בוראו. וכמובא לקמן.

ועוד, אז"ן הוא אותיות ח"ן. ולענוים יתן ח"ן. שברציעת אזנו אל התורה הק' יזכה לחן ולחסד ולרחמים בארץ התחתונה ובארץ העליונה, בעולם הזה ובעולם הבא.

וכפי שאמרו [ברכות לב:] ת"ר **ארבעה צריכין חזוק** ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ. והיינו דכתיב **והגישו. לשון חיזוק.**

ועוד י"ל, **והגישו והגישו** תרי זימני. הראשון לשון גדולה **והשיבות**, והשני לשון **הכנעה ושפלות**, שלא תזוז דעתו. **שהתורה לא תמציא במי שהוא בעל גאווה.** לכן נאמר **והגישו אֶל-הַדֹּלֶת**, והוא לשון דלות ושפלות.

ועוד יש לומר, אֶל-הַדֹּלֶת, אל שומר הפתח אשר בדלת, כשומר הפתח שהציב רבן גמליאל בפתח בית המדרש לבדוק את התלמיד אם תוכו כברו. ואם לאו, לא יכניסו. (ברכות, כח.). ורצה לומר שיהיה הוא שומר הפתח, ויבדוק את עצמו בכל עת האם תוכו כברו. שאם לאו, לא יוכל לקנות תורתו.

ואמר עוד אֶל המְּזוּזָה, לקבל על עצמו **מלכות שמים** בלימודו. ונסמכה **מזוזה אל הדלת**, ללמד שירצע **במעומד**, והיינו שיזכור בעת לימודו את **מעמד** הר סיני. וכפי שהיה בזיע ביראה וברטט ואימה. כן יוסיף יְרָאָה על אהבתו, ולא תזוז דעתו.

לעומקו של מקרא משפטים

ולעומקו של מקרא יש לומר שנתן כאן הפסוק רמז והדרכה לדרך הלימוד בחברותא. והיא הקשבה. שעיקר הלימוד בחברותא שהאחד יקשיב לסברותיו של חברו, ויתן בהם טעם לכאן או לכאן. ולזה רמזו הכתוב **אִז נִדְבְּרוּ יְרָאִי ה' אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ וַיִּקְשְׁבּוּ ה'.**

לומר לך שלא רק נדברו היא הפעולה הנצרכת בלימוד, אלא ההקשבה ל"נדברו" היא הפעולה הנצרכת בלימוד. ומתוך שתהיה ההקשבה ל"נדברו" בין איש לרעהו, כן יתקיים בהם **וַיִּקְשְׁבּוּ ה' אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ.**

או כלך לדרך זו, מתוך שהם יראי ה', יודעים הם שמתקיים בהם **"וַיִּקְשְׁבּוּ ה'"**, ולכן גם הם מקיימים **וַיִּקְשְׁבּוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ.**

וייש לשאול, מדוע כתב ויקשב וישמע. אם הקשיב ודאי שמע. שהרי הקשבה היא פעולה יותר חזקה משמיעה. אלא לומר לך, ויקשב ה' ללימודם, וישמע כיצד

אזנו במרצע לעניין לימוד בחברותא

לעומקו של מקרא יש לעיין בנושא המרצע והאוזן. שהמרצע בא לקבוע את העבד ולקשרו אל אדונו, הוא בוראו. כרצועה של תפילין אשר בה נקשר המנינים אל אשר צננהו להנינים. פעולה גשמית של קשירה, הקושרת את האדם גם גשמית וגם רוחנית, כעין ונפשו קשורה בנפשו.

כן המרצע המחבר את אזנו ששמעה על הר סיני אנכי ה' אלקיך, אל אנכי ה' אלקיך.

אזנ"ו, הוא כעין נוטריקון למלים **אִז נִדְבְּרוּ. אִז נִדְבְּרוּ יְרָאִי ה' אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ וַיִּקְשְׁבּוּ ה' וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּפְתַּח סֵפֶר זִכְרוֹן לִפְנֵי לִירָאִי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ.** (מלאכי ג, טז) שמפסוק זה לומדת הגמרא ששנים יושבים ולומדים שכינה עמהם. שנאמר **אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ וַיִּקְשְׁבּוּ ה' וַיִּשְׁמְעוּ.** ודבריהם נכתבים בספר הזכרונות.

לעומקו של מקרא משפטים

ודבר וכו' כמבואר בבבא מציעא פד. וממילא רווחא שמעתא. ומאותו יום מר ונמהר כמבואר שם שנפרצה חומת ההקשבה ביניהם, התפרקה החבילה. ונח נפשיה דר"ל, ונח נפשיה דר"י.

ושמא י"ל מה שאמרו בתענית כג. או חברותא או מיתותא גם מתכוון לזה. שאם אין הקשבה לחברותא ממילא אין חברותא אלא מיתותא. וכרש"י שם **אם אין חביריו של אדם נוהגין בו כבוד כבתחילה** נוח לו שימות, וההקשבה לחברותא הוא הכבוד שיכול לתת לו בלימודו. והוא כבוד המקום ב"ה. ולא עוד אלא שממילא רווחא שמעתא.

ואשר על כל הנ"ל יובן אמרו אז. מאי אז, אז מלשון האזנה והקשבה. אז נדברו ויקשב.

^^^

הם מקשיבים זה לזה. וזה שאמר **וְיִכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו. וְיִכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן** על מה ששמע לפניו. כיצד ת"ח מקשיבים זה לזה.

ואשר על כן ידרש לענין זה הפסוק בשיר השירים ח,יג, **היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעיני:**

היושבת בגנים, כנסת ישראל היושבת על דברי תורה המגינים על לומדיהם, השמיעיני כיצד חברים מקשיבים זה לזה לקולך, לקול תלמודך.

כדאמר ר' ירמיה אמר ריש לקיש [שבת סג.] שני תלמידי חכמים הנוחין זה לזה **בהלכה הקדוש ברוך הוא מקשיב להן שנאמר אז נדברו וגו' ויקשב ה'.**

ולהאיר פינה יקרה זו ביתר שאת, י"ל שְׂיָאִים הדברים לריש לקיש לאמרם, שכן היה בינו לבין ר' יוחנן, שהקשו ותירצו זה לזה בכ"ד קושיות וכ"ד תירוצים על כל דבר

לעומקו של מקרא משפטים

ועל דרך המוסר, מידת האדנות
 (א'ד'נ'י) היא מידת המלכות. ציוה
 הבורא ית' לרצוע את העֶבֶד אל הדלת
 לחבר את ה"אני" את האדם עם הד',
 עם מלכו של עולם, עם מלכותו ית',
 תחת אשר בקש לעצמו אדון בשר ודם.

ועל דרך הסוד יש לומר שמידת
 אני היא התגלות בפועל של מידת
 א'ד'נ'י,

שכן אני הוא אחד מע"ב שמות השם,
 הוא השם ה-כ"ו היוצא משלשת
 הפסוקים של ויסע ויבא ויט שבפרשת
 בשלח [שמות יד, יט-כא] בשיטה של
 שנים ביושר ואחד בהיפוך, כמובא
 בפר' בשלח באריכות, וכשם שאומרים
 בהושענות אני והו הושיעה נא, והיא
 המידה של השגחה פרטית של מידת
 המלכות בארץ. והיא היוצאת מתוך
 שם א'ד'נ'י'.

וזה שאמר הלל הנשיא בשמחת בית
 השואבה: אם אני כאן הכל כאן. וכי
 יעלה על הדעת שכן אמר הלל הענוותן
 הממשיך את ענוותנותו של משה רבנו
 הענו מכל האדם אשר על פני האדמה,
 אלא כיש המפרשים שודאי כוונתו בזה
 לומר, אם א'ד'נ'י כאן הכל כאן.

המרצע והדלת

במַרְצֵעַ. יש במילה זו כנוטריקון
 לחושיו ולאבריו של האדם. כיצד:

מ: מ"ם הם שפתיו שאמירת
 המ"ם במוצא שפתיו.

ר: ריש הוא ראשו, וגם חוש
 ריחו.

צ: צדי"ק הוא לבו, שֶׁכֶּן בלבו יחליט
 האדם אם צדיק הוא אם לאו.

ע: עי"ן היא עינו,

אזנו היא שמיעתו. וכוונתו בזה
 שבמרצע אחד וברציעה אחת הוא
 נקשר עם כל חושיו ואבריו אל אדונו
 ונַעֲבְדוּ לְעֵלָם.

ובפשט הדברים נקשר לאדונו בשר
 ודם. אך לעומקם של דברים, בעצם
 קיום מצות הרציעה, נקשר הוא לאדון
 העולם אשר צוה על הרציעה.

ועל דרך הצח יש לומר, שציוה
 הקב"ה על הרציעה בַּדְּלָת, לקשור את
 האדם אל האות דָּל"ת שְׁבִשָּׁם אדנ'י.
 שבמקום לראות טובת עצמו, הוא
 ה"אני", [כלומר א'ד'נ'י בלי ד'] יראה
 טובת הטוב והמטיב שהוא אנ"י
 בתוספת דל"ת. והיינו א'ד'נ'י.

לעומקו של מקרא משפטים

אדנ'י, כעומד למשפט. ובסוף התפילה כאשר זכינו להורדת שפע הרחמים שבעולמות הרי מתקבלת התפילה בשם הוי"ה שבמלכות, היא מידת הרחמים, באומרנו [תהלים יט, טו'] יְהוָה לְרִצּוֹן | אֲמַרְי-פִי וְהִגִּינוּ לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי.

ובשימת לב, יש שתי שיטות [וכל אחד לפי מנהגו] בעניין אמירת ה"היו לרצון שבסוף שמונה עשרה.

השיטה האחת, לומר פסוק זה בסוף התחנונים, ואז אומרו המתפלל רק פעם אחת, ובזה למעשה סיים את תפילת העמידה. כאומרו: מה שהתפללתי [עם התחנונים] עד עתה, יהיו נא לרצון. לשיטה זאת, פסוק זה נקרא עקירת רגליו, שכן בזה סיים את תחנוניו. [ברכות כט: ורש"י שם ד"ה תחנונים]. ולפי שיטה זו, אם נזכר שטעה אחרי פסוק זה, אפילו לא עקר רגליו בפועל, צריך לחזור לראש התפילה. כי פסוק זה לאחר התחנונים נחשב כעקירת רגליו מן התפילה.

השיטה השניה, לומר פסוק זה פעמים. פעם ראשונה לאחר שים שלום ולפני התחנונים, ופעם שניה בסוף התחנונים.

וכן תמצא בשער א' של שערי אורה לר' יוסף ג'יקיטאלי, שמידת אדנ'י הנקראת אני, נקראת כל. וזה שאמר אם א'נ'י כאן הכל כאן. היא מידת ההשגחה הפרטית והכללית של מידת המלכות.

ואשר על כן פותחים את תפילת י"ח בשם א'ד'נ'י, אדנ'י שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך.

כי התפילה תעלה משערי המלכות אל רום הכתר העליון ובדרך של רצוא ושוב תחזור בשים שלום אל היסוד, ובכך תוריד את כל שפע העולמות חזרה אל המלכות באומרנו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי. היא הופעת שם ה' במידת המלכות.

ולהאיר בזה, ההבדל בין הופעת המלכות באדנ'י והופעתה בהוי"ה. שאדנות הוא הופעה של המלכות בדין. והוי"ה היא שם של הופעת ספירת המלכות ברחמים. ובשני השמות תופיע מידת המלכות. אלא שבפתיחת העמידה אנו מתפללים במידת הדין לפני המקום ב"ה כאומרנו ויעמוד פינחס ויפלל, והוא במידת

לעומקו של מקרא משפטים

[בתהלים] אלא **לאחר** י"ח פרשיות [סוף פרק י"ט בתהלים], לפיכך תקינו רבנן לאחר י"ח ברכות. [שהם י"ט עם ברכת המינים].

ואשר על כן, בשיטה שניה זו שאנו אומרים **פעמים** יהיו לרצון, אחת לפני התחנונים ואחת **לאחר** התחנונים, בזה מצאנו מנוחה לשאלת הגמרא ולתירוצה:

מכיון שתיקנו לומר יהיו לרצון **בסוף התפילה** כדוד המלך שאמרו בסוף י"ח פרקים [שהם י"ט פרקים], אף אנו אומרים אותו **בסוף התפילה**.

אלא שלענין ה"הווא אמינא" שהפסוק מתאים לאמרו גם **בתחילה**, יש אומרים אותו - לשיטה זאת - גם **בראש התחנונים** והיינו **בתחילה**. ובזה מקיימים **משמע לבסוף**, ומשמע **מעיקרא**. **משמע לבסוף**, [לסוף התחנונים שבסוף התפילה], ומשמע **מעיקרא דבעינא למימר** [בתחילת התחנונים שברצוננו לומר בסוף התפילה].

ועל דרך הסוד: הופעת ה' בסיום התפילה באמרנו יְהִי לְרָצוֹן | אֲמְרֵי-פִי וְהִגְיוֹן לְפִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרֵי

לשיטה זו, בפעם הראשונה כשאומר יהיו לרצון לפני התחנונים, אין הפסוק הזה נחשב כעקירת רגליו, שהרי עומד הוא להיות עסוק עכשיו באמירת תחנונים שהם המשך לתפילה. וכאמרו: **מה שעומד אני לומר עכשיו בתחנונים**, יהיו נא לרצון. ולכן אינו נחשב כעקירת רגליו. ולכן אם נזכר באמצע התחנונים שטעה באמצע שמונה עשרה טעות שמחייבת לחזור, לא צריך לחזור לראש התפילה אלא רק למקום שטעה. כי עדיין עוסק הוא בתפילה.

ובזה מצאנו מנוחה בשאלת הגמרא [ברכות ט:]: מכדי האי יהיו לרצון אמרי פי, **משמע לבסוף ומשמע מעיקרא דבעינא למימר** פירוש: הרי יהיו לרצון משמעות כפולה לו, משמע לבסוף מה שהתפללנו יהיו לרצון, ומשמע מעיקרא כלומר מתחילה, מה שאנו רוצים לומר מעתה שיהיו לרצון,

ולכן שואלת הגמרא: אם כן, מה הטעם שתקנוהו רבנן לאחר י"ח ברכות, לימרו מעיקרא, שיאמרוהו בתחילת שמונה עשרה [במקום ה' שפתי תפתח], ותירץ ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פזי הואיל ולא אמרו דוד

לעומקו של מקרא משפטים

[יְהִינָה וַאֲנִינוּ בַחֲשׁוֹן הַסְּפִירוֹת]

רצה = ספירת נצח

מודים = ספירת הוד

שים שלום = ספירת יסוד

יְהִינוּ לְצִוּוֹן | אִמְרֵי-פִי וְהִגִּינוּ לְפִי לְפָנֶיךָ
יְהִינָה צִוְּיֵי וְגִאֲלֵי = ספירת המלכות.

ולשיטה שניה שבה מופיע הפסוק פעמיים, הרי פעם ראשונה לפני התחנונים הוא חיבור עם שים שלום יסוד-מלכות, ופעם שניה לאחר התחנונים הוא ספירת המלכות עצמה.

ובשימת לב לסדר הספירות בתפילה, בכל השמונה עשרה - תשע עשרה ברכות, יש סדר עולה ויורד מבחינת הספירות, כעין הלוך וחזור והוא כעין רצוא ושוב של עבודת המלאכים, שכן בעמדנו בתפילה הרינו כמלאכים, העולים ויורדים בסולם התפילה כבסולם חלום יעקב, [בראשית ויצא, כח, יב'] עד שמגיעים חזרה להיות מוצבים ארצה עם שפע הברכה מן השמים המשתלשלת דרך עשר הספירות הקדושות, לקיים עלים וְיִרְדִּים בּוֹ.

ולסיכום הקשר בין הרציעה והתפילה אָמַר: הרציעה בְּדִלָתָהּ,

וְגִאֲלֵי, היא הופעת ה' בספירת המלכות. והיא כעין סיכום הורדת השפע של עשר הספירות בשמונה עשרה. שכן כל ברכות שמונה עשרה שהן תשע עשרה הברכות עם ברכת למלשינים, אין בהן ספירת המלכות עד אותו פסוק. ורק בפסוק זה יורד השפע של עשר ספירות אל ספירת המלכות ברחמים של שם הוי"ה.

וכגון:

מגן אברהם = ספירת חכמה

מחיה המתים = ספירת בינה

האל הקדוש = ספירת דעת

אתה חונן = ספירת חכמה

השיבנו = ספירת בינה

סלח לנו = ספירת חסד

גואל ישראל = ספירת גבורה

רפאנו = ספירת תפארת

ברכת השנים = ספירת נצח

מקבץ נדחים = ספירת הוד

השיבה שופטינו = ספירת יסוד

ברכת המינים = ספירת כתר

על הצדיקים = ספירת יסוד

בונה ירושלים = ספירת הוד

מצמיח ישועה = ספירת נצח

שומע תפילה = שם קיבול תפילה

לעומקו של מקרא משפטים

שָׁמָּה הִקְהַנְיִים שְׁמָרֵי הַסֶּף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף
הַמֻּבָּא בֵּית-ה'[:

וַיִּקַּב חֹר בְּדַלְתּוֹ מִפְּרֵשׁ הַרְלָב'ג
הנה דרך החור היו משליכין שם הכסף
והיה בדלת שהיא מְכֶסֶה הארון כדי
שלא יוכל אחד לקחת ממנו בזולת
פתיחת הארון.

ובעל הטורים הביא בפרשת אמור,
(ויקרא כד, יא) על הפסוק **וַיִּקַּב בֶּן-**
הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת-הַשֵּׁם וַיִּקְלַל,
שפעמיים מופיעה המילה **וַיִּקַּב**
במסורה: וזה לשונו:

וַיִּקַּב. ב' במסורה, מתרי לישני [משתי
לשונות],

וַיִּקַּב את השם, לשון קְלָלָה,
וַיִּקַּב חור בדלתו, לשון נָקַב.

והיינו דאיתא בסנהדרין נו. דְּבַרְזִיָּה
מְבָרְזו. מלמד ששתים רעות עשה.
עד כאן לשון בעל הטורים. וסתם בעל
הטורים ולא פירש.

ובביאור פשט דבריו יש לומר:

שתים רעות עשה המקלל:

א, **וַיִּקַּב** לשון קללה

ב, **וַיִּקַּב** לשון **מְבָרְזו בְרִזָּא,** היינו נָקַב.

שכשם שיש איסור קללה כן יש
איסור עשיית נקב בקלף בשם השם,
מדין לא תעשון כן להשם אלקיכם.

היא הרציעה **בְּדַלְתּוֹ** שבמילה א'ד'ני,
היא חיבור העבד אל בוראו במידת
היראה, ככתחילת שמונה עשרה
באמירת אדנ'י שפתי תפתח, וכשהאני
של העבד מתחבר עם האני של מידת
ההשגחה שבמלכות שבבחינת הרחמים
והאהבה, בזה מסיים העבד את תפילתו
והופך מעבד להיות **בן אהוב** במידת
האהבה של ספירת המלכות השופעת
רחמים, באומרו בסוף תפילתו היו
לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך
יהו'ה צורי וגואלי.

~~~~~

סוד רציעת העבד בדלת על פי ההפטרה לפרשת שקלים

[בשנה שאינה מעוברת]

וַיִּקַּב אֶת-הַשֵּׁם - וַיִּקַּב חֹר בְּדַלְתּוֹ

מובא ע"י בעל הטורים בעניין נוקב
שם ה' בפרשת אָמַר: **וַיִּקַּב בֶּן-הָאִשָּׁה**
הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת-הַשֵּׁם וַיִּקְלַל, ומובא
במלכים ב', פרק יב, פס' י' **בהפטרה**
לפרשת שקלים: **וַיִּקָּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן**
אֶרְוֹן אֶחָד וַיִּקַּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וְגו' וַנִּתְּנוּ-

לעומקו של מקרא משפטים

ואשר על כן, במסורה שתי האותיות האלו נכתבות בגדול, שלא נחליף זו עם זו.

ועל פי הדברים האלה יובן **סוד רציעת העבד אל הַדְּלָת**. שהעבד החליף אדון הכל באדון בשר ודם, וכביכול התנתק מבוראו, והפך **הדלת לריש** ולכן צריך לחברו ולהדביקו חזרה להיות מהדבקים בה', ולהפוך **הריש לדלת**.

וציוותה התורה לרצעו אל הַדְּלָת, היא הַדְּלָת של **אדנות**. וזה סוד ויקוב **חור בדלתו**. וכנגד מה שעשה **ניקב**, יעשה עתה **יבק** (חילוף אותיות יקב) על ידי רציעה זאת, שהוא ר"ת **יחוד ברכה וקדושה**. והוא חיבור האדם אל קונו, (וכגון רצועה של תפילין שאדם קושר בה את עצמו אל רבונו).

ועוד רמז יש כאן על כוונת התפילה היא הַדְּלָת לשער קיבול התפילות, היא הַדְּלָת שבשם השם, שבה הוא פותח את תפילת העמידה באומרו **אדני**, שפתי תפתח וכו'.

והביא בעל הטורים ראייה לדבריו מהפטרת שקלים: **וַיִּקָּח הַהוֹדֵעַ הַפֶּהוּ אֶרֶוֹן אֶמֶד וַיִּקַּב חֹר בְּדִלְתּוֹ**.

וכן פירש רש"י שם בסנהדרין נו. **מְבָרַז**. שלא לתחוב סכין לדקור נקב בשם הכתוב בקלף.

ועל דרך הצח, **ולעומקו של מקרא** יש לומר דכוונת בעל הטורים באומרו **וַיִּקַּב חֹר בְּדִלְתּוֹ**, היינו באות **דלת** שבשם השם. כזה:

ד **ד**

ועל ידי כך הוא הופכה לאות **ריש** והריהו כמקלל.

וביתר פירוט: כדאמרו לר"מ הַנְּהַר בני במלאכתך [מלאכת הסופרות] כי מלאכתך מלאכת שמים היא, שלא תהפוך הדל"ת לרי"ש בפסוק "שמע

ישראל ה' אלקינו ה' אחד",

וכן הַנְּהַר שלא להפוך את האות **ריש לדלת** בפסוק "לא תשתחוה לאל

אחר".

לעומקו של מקרא משפטים

הפתיחה א'ד'נ'י שהיא מידת האני היא הכח המניע לג' ראשונות.

הבחינה השני'ה כנגד ברכות אמצעיות (או לחילופין ברכה אחת אמצעית בשבת ויו"ט) היא כנגד מידת **אתה**, שבזו המידה הקב"ה כביכול ממציא עצמו אלינו ובה אנו מבקשים ממנו בקשותינו, ועל כן היא נפתחת במילה אתה. **אתה חונן** וכו'. ופתיחה במידת **אתה** נותנת כח לכל הברכות האמצעיות.

הבחינה השלישית היא מידת **הוא** והיא המסיימת את תפילת העמידה והיא הבחינה של ג' אחרונות, ומודגשת בייחוד בברכת מודים, שאתה **הוא** וגו'.

וכל ג' הבחינות הנ"ל הן מכח היות העבד מחובר ומקושר לד' שבאדונו. כנאמר לעיל, שהאני של העבד מתקשר לד' של האדון, ובזה הוא מגלה את אלהותו והשגחתו עליו, להשפיע עליו משפע האני של א'ד'נ'י.

ובזה הוא ממליך את הקב"ה עליו, שכן ספירת **המלכות** בשם **אדני** תְּכוּנָה.

ועוד י"ל על דרך **הצח ולשון נופל על לשון, רציעה היא לשון עצירה**. שעל ידי **הרציעה** העבד מקיים **עצירה**, לעצור ולהתבונן על דבקותו בשכינה הק', והיא היא **ההערצה** שאומר בקדושה **נעריצך**, ופירושה **נושיבך ונמליכך** כביכול על כסא המלכות, וכאמרו נקדישך **ונעריצך**.

ועל דרך המוסר נאמר, שראוי לכל אשר בשם עבד ה' יכונה, לרצוץ אזנו אל הַדְּלֵת **שבאדנות**, ולומר אהבתי את אֲדוֹנֵי הוא הקב"ה, את אשתי היא התורה הקדושה ואת ילדי הם המעשים טובים שלו, ובכללם מעשה הצדקה שלו **בנתינת השקלים** לכבוד השם. לא אצא חופשי אלא אהיה **עבד עולם לבורא עולם**.

עוד בעניין זה, מובא בשערי אורה, על ג' הבחינות של תפילת העמידה, בגשתנו אל הקדש:

ג' ראשונות הן כנגד מידת הקב"ה הנקראת **אני**, וכמבואר לעיל. כאשר

לעומקו של מקרא משפטים

והם הם הדברים הרמוזים ברציעת האזן לדלת, להחזיר את העבד לשמיעת האזן של ההתגלות בהר סיני. **אך בשימת לב** גם כאן חבוייה מידת **האתה** של הקב"ה. שכן אתה - עם ישראל - **הָרְאָתָּ** מכח שהקב"ה **נִרְאָה** לך. ולכן חבוייה כאן מידת המקום ב"ה של **אתה הָרְאָתָּ** בסגול.

וכאומרו: אתה [ישראל] **הָרְאָתָּ** כי אתה ה' **הָרְאָתָּ**. והם הם הדברים האמורים בעניין של אני אתה הוא כשהד' של האדנות חבוייה בתוך ה'אני'. והיא היא הרציעה **בדלת**, להיות מחובר אל **האני** של הקב"ה.

ועל פי זה יובנו דברי הלל הענוותן שאמר בשמחת בית השואבה [סוכה נג.]: אם **אני** כאן הכל כאן. שכוונתו היתה לומר **אני** כשם אדני ולא כלפי עצמו. [כן תמצא בבעל התורה תמימה]

וכן על דרך הסוד יבואר על פי ע"ב שמות של שירת הים היוצאים מפסוקים של ויסע ויבא ויט [שמות יד, יט-כא] שאחד השמות של הופעת ה' בעולם היא **'אני'** וכמובא במסכת סוכה [מה.ובמשנה ה פרק ד שם] שהיו אומרים **אני** והו הושיעה נא. והוא החיבור של האני של האדם עם האני של הקב"ה, והוא סוד הרציעה בד' של האני ועל ידי כך מתקיים בעבד ה' **"וַעֲבָדוּ לְעֵלָם"**.

ובשימת לב, בתפילת שחרית של שבת, הברכה האמצעית **אינה** פותחת ב"אתה" אלא בישמח משה, וההסבר לכך הוא שקדושת שחרית של שבת **נמשכת** מקדושת כניסת השבת, ומה שנאמר בברכה אמצעית בכניסת השבת **אתה קדשָׁתָּ**, נותן כח גם לברכה האמצעית של שחרית לומר

ישמח משה במקום **אתה שמחתָ**.

וכן במנחה של שבת, אפשר היה להמשיך את מידת **האתה קדשת** של ליל שבת, בלא להזכיר שוב את מידת **האתה**, אלא משום ההפסקה בהזכרת **אתה** בשחרית, מזכירים פעם נוספת **אתה** כחוזר על הראשונות, ולכן תקנו לומר **אתה אחד**, לומר שהכל **מידה אחת של אתה**.

אמנם באומרו אתה הָרְאָתָּ לדעת, כשהאות ה' בקמץ, [דברים ז, לה'] הכוונה לעם ישראל, **אתה עם ישראל**, אתה הָרְאָתָּ ע"י הקב"ה לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו.

לעומקו של מקרא משפטים

מחצבתה על-אמרתך, על פי ה',
כְּמוֹצֵא (ת) שְׁלָל רַב של תורה ומצוות
ומעשים טובים, כנ"ל.

בַּיּוֹבֵל, כאשר היא מוֹבִילָה שִׁי
לְמוֹרָא, ככתוב (תהלים ע"ו, יב') נָדְרוּ
וְשָׁלְמוּ לַה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל-סְבִיבָיו יוֹבִילוּ
שִׁי לְמוֹרָא. ומה הוא הַשִּׁי, שזוכה
בש"י (שלש מאות ועשר) עולמות
הניתנים לכל צדיק וצדיק לעולם הבא.
לְמוֹרָא, לנורא תהלות. שנדרה לה'
להיות טהורה בגוף צדיק, ועתה
משלמת את נדרה, ומקבלת שי עולמות
בשכרה, ואותם היא מובילה לנורא
תהילות. כמובא במסכת עוקצין, פרק ג'
משנה יב: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי,
עֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל
צָדִיק וְצָדִיק שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵה
עוֹלָמוֹת, שְׁנַאֲמַר (משלי ח), לְהַנְחִיל
אֶהְיֶה יֵשׁ וְאַצְרְתִּיהֶם אֲמֵלֵא. יֵשׁ
בגימטריה שלש מאות ועשר.

בסימניו, מלשון סימן ומלשון סיום.
עד שתביא סימניו שסיימה תפקידה
כראוי, בגוף האדם בעולם הזה, ועתה
ראויה לצאת מן הגוף ולשוב לכור
מחצבתה, לעולם הבא.

~~~~~

וְכִי-יִמְכַר אִישׁ אֶת-בְּתוּוֹ לְאִמָּה לֹא
תֵצֵא כְּצֵאת הָעֶבְדִּים (כא, ז)

לעומקו של מקרא, על דרך הדרש
והרמז, ירמוז פסוק זה על תפקיד
הנשמה בגופו של האדם.
וְכִי-יִמְכַר אִישׁ, אין איש אלא
הקב"ה, ככתוב בשירת הים (טו, ג') ה'
אִישׁ מִלְחָמָה וגו'. אֶת-בְּתוּוֹ זו הנשמה
החצובה מתחת כסא הכבוד. לְאִמָּה,
ר"ת לאדם מן האדמה. ותפקיד נשמתו
לשרתו בכל ענייני הרוחניות, ואף
בגשמיות להעלותו לדרגא רוחנית
גבוהה.

^^^^

לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֶבְדִּים בשן ועין,
אלא כפירוש רש"י בַּשֵּׁשׁ או בַּיּוֹבֵל או
בסימניו.

ולעומקו של מקרא, יוטעמו דברי
הפשט ברש"י על דרך הצח:

בַּשֵּׁשׁ, אל תקרי שֵׁשׁ אלא שָׁשׁ,
ככתוב (תהלים קיט, קסב) שָׁשׁ אֲנֹכִי
על-אמרתך כְּמוֹצֵא שְׁלָל רַב, כאשר
אספה שלל רב של תורה ומצוות
ומעשים טובים וְשָׁשָׁה לחזור לכור

לעומקו של מקרא משפטים

אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָהּ. כאשר לא השיג את מה שיעד לעצמו בלימוד התורה, ככתוב **לֹא יַעֲדָהּ**, [כתיב], אל תפול רוחו אלא יתן בלבו כי מכל מקום לֹא יַעֲדָהּ, תורתו שהשיג היא המיועדת לו לפי מה שחלקו לו מן השמים. לכן קרי לו.

וְהִפְדָּהּ. כי התורה היא פדיון נפשו. לַעֲמֵם נִכְרִי הוא יצר הרע, לֹא-יִמְשַׁל, לֹא יתן לו ממשלה בקרבו, לְמִכְרָה להחליף חכמת התורה בחכמות אחרות. או ירמוז לְמִכְרָה לעשותה קרדום לחפור בה. בְּבִגְדוֹ-בָהּ ולא יבגוד בה **כִּי בַהּ בַּא גַד שְׁלוֹ**, בה הוא מזלו, שלכל אחד מזלו שלו בתורה.

וכפי שאמרו הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל [הזוה"ק נשא קל"ד]. וכמובא בתיקוני הזהר ס"ט, דף ק' והרי אין מזל (שולט) לישראל, אלא נראה הדבר כאילו תלוי במזל. והכל כפי החשבון מה שראוי לו, וכפי מה שנגזר עליו מן השמים. ואע"פ כן יכולה הגזירה (הנראית כמזל) להשתנות ע"י תפילה ומעשים טובים, וגם זה לפי מה שנגזר עליו משמים. (שבת קנו: מועד קטן כה., יבמות נ., נדרים לב.).

אם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר-(לא) לוֹ יַעֲדָהּ וְהִפְדָּהּ לַעֲמֵם נִכְרִי לֹא-יִמְשַׁל לְמִכְרָה בְּבִגְדוֹ-בָהּ (כא,ה) וְאם-לִבְנוֹ יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפַּט הַבְּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ: (ט)
אם-אַחֲרַת יָקַח-לָּוּ שְׂאֲרָהּ פְּסוּתָהּ וְעָנְתָהּ לֹא יִגְרַע: (י) וְאם-שָׁלַשׁ-אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה תָנֹם אִין כְּסָף: (יא).

על דרך הצח, הרמז והדרש, ירמזון אליו מליא לשעבודה של הנשמה הטהורה לתורה. וְכִי-יִמְכַר אִישׁ זֶה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל. אֶת-בְּתוּלוֹ זֶה נִשְׁמָתוֹ. לְאִמָּה זֶה הַתּוֹרָה הַק' ר"ת לאורייתא מן השמים. היא אמת הבנין. הרי הוא בן חורין, כפי שאמרו אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. ולכן, לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֶבְדִּים, אלא יותר ויותר ישתעבד בה.

אם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ, אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָהּ. כתיב לֹא וקרי לו.

וידרש לעומקו של מקרא על קניין התורה:

לעומקו של מקרא משפטים

לבניו, וַיִּצְאָה תָנֹם, לא תוכל אתה להשיגה, ולא תוכל היא להשתמר בך. אֵין קָסָף כי אין בו כיסופים אליה. ויוכל להחזירה אליו רק על ידי הכיסופים לנותנה.

ועל דרך הרמז ירמוז פסוק זה (כא, ח') על עמידתו האיתנה של יוסף הצדיק כנגד אשת פוטיפרע.

דליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא.

וכן יתפרש: **אם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיָהּ, אם-רָעָה** היא אשת פוטיפרע כפי שיעקב אבינו ראה ברוח קדשו, באמרו: **חַיָּה רָעָה** אֶכְלָתְהוּ טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף, **בְּעֵינֵי אֲדֹנָיָהּ** הוא פוטיפרע. וכאמרו: אם אשת פוטיפרע **רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיָהּ** אשר יעדה את אשתו לו לעצמו, ולא ליוסף.

וְהַפְדָּה שיוסף **פדה אותה ואת פוטיפרע אדונו** על ידי מיאונו. **לְעַם נִכְרִי לֹא-יִמְשָׁל** שלא היה יכול למשול במצרים על עם נכרי **בבגדו בה**, אם לא היה מושל ביצרו **ובוגד** גם באדונו וגם בה. ולכן נכלא כאשר **בָּגְדוּ בידה**. ככתוב **לְעַם נִכְרִי לֹא-יִמְשָׁל לְמַכְרָה בְּבִגְדוֹ-בָּה** כל זמן ש**בָּגְדוּ בידה**. וכן כתוב: וינס ויצא **החוצה**

ועל ידי שיכיר את בא-גד שבה, ובא-גד הוא לשון בא-מזל, והיינו בְּבִגְדוֹ-בָּה, **לֹא-יִמְשָׁל** בו יצר הרע **לְמַכְרָה**, להתנכר אליה, ולעזבה בידי אחרים. אלא יעסוק בה תדיר, יומם ולילה. כאמרו: הרי לפניך המיועדת לך. והדבר תלוי בך.

ואם-לִבְנוֹ יִיעֲדָנָה, כאן רמז על חינוך הבנים לתורה. ככתוב **וְשִׁנַּנְתֶּם לְבָנֵיךָ**. ויתקשר עם הפסוק דלעיל מיניה, **וְהַפְדָּה**. שעל ידי לימודו בתורה הוא פודה אותה מלהיות מונחת בקרן זוית. **כְּמִשְׁפַּט הַבְּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ**, אל תקרי **הַבְּנוֹת** אלא **הַבְּנוֹת**. **להבין** בה דבר מתוך דבר, לו ולבניו, ולכן נאמר **לְבָנֵיךָ**, וקרי ביה להתבוננותך ולהבנתך.

אם-אֶחָרַת יִקַּח-לּוֹ, אם נֶאֱלָץ להתפרנס למקוֹתוֹ, **שְׂאֲרָה פְּסוּתָהּ וְעֵנְתָה לֹא יִגְרַע**. **שְׂאֲרָה** הוא לימוד הנגלה והפשט, כבשר הנראה לעין, **פְּסוּתָהּ** הוא לימוד הנסתר דרש רמז וסוד, **וְעֵנְתָה** הוא קביעת עתים ועונות לתורה, **לֹא יִגְרַע**. ועל דרך הצח: אם לא יגרע, לא יגורו רע.

ואם-שְׁלֹשׁ-אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ, אם לא יתמיד לפדותה או ליעדה לו או

לעומקו של מקרא משפטים

המן ורשעתו וענשו כאשר טובה הקב"ה בהשגחה עליונה ופרטית. אשר ירשיעון אלהים. **על כל דבר פֶּשַׁע** שרצה לאבד את כל היהודים ושללם לבוז, **על שֹׁר** הוא מרדכי שבא מבנימין אחי יוסף שנקרא שור, **על חֲמוֹר** אלו לומדי תורה אשר מתקיים בהם ויט שכמו לסבול, **על שָׂה** פזורה ישראל, **על שְׁלֵמָה** דרוש בו **שְׁלֵמָה** בשין ימנית, על **שְׁשִׁילִם** עשרת אלפים שקלים לאבדם מן העולם, **על כל אֲבֹדָה** אשר רצה לאבדם מכל מקום, **אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי הוּא זֶה, אֲשֶׁר יֹאמֵר** המלך אחשורוש **מִי הוּא זֶה וְאִי זֶה הוּא,** ותען לו אסתר המן הרע **זֶה, עַד הָאֱלֹקִים** הוא הקב"ה אשר זָמַנָּם יחד לאותו משתה, **ירשיעון אלקים.** ירשיעון גם לאחשורוש וגם להמן אשר חברו יחדיו למזימת הרג ואבדן ליהודים והראתה אסתר על אחשורוש באצבע ובא המלאך והסיט אצבעה לעבר המן, **וחס הקב"ה על אחשורוש** למען הציל עם רב, ולכן **יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ,** הוא המן שקיבל גם את תשלומו וגם את **תשלום אחשורוש בראשו.**

והמן הרשע קבל גם את גמולו שלו וגם את גמול אחשורושו **בראשו.**

^^^^

תרגם אונקלוס **לשוקא.** שם נמכרים העבדים, והיינו **לְמַכְרָה.** והשאר בגדו בידה והיינו **בְּבַגְדוֹ-בָּה.** **ואשר על כן,** כל זמן שְׂבַגְדוּ בה, בידה, כלומר שעדין זכור וקשור בזיכרונותיו **לכתונת הפסים וללבושו החיצוני,** והוא נֶס השוקה כעבד נמכר, והיינו **לְמַכְרָה,** לא יוכל למשול בעם נכרי, והיינו, **לְעַם נְכָרִי לֹא-יִמְשַׁל לְמַכְרָה בְּבַגְדוֹ-בָּה.**

ורק **לאחר תיקונו,** בעת אשר נאמר ויחלף שמלותיו, רק אז יוכל למשול בעם נכרי, **כשאינו בגדו בידה.** כלומר **בגדו בידו,** ובגדיו הן מידותיו, ששולט על מידותיו, ועבודתו לא עוד חיצונית כי אם עבודה פנימית. אז **יִמְשַׁל לְעַם נְכָרִי,** כי מושל ברוחו לוכד עיר ויוצא מכלל עבדות.

^^^^

על כל דבר פֶּשַׁע על שֹׁר על חֲמוֹר על שָׂה על שְׁלֵמָה על כל אֲבֹדָה אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יְבֹא דְבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יְרַשִּׁיעַן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ. (כב,ח)

כי הוא זֶה. לית מלתא דלא רמיזא באורייתא. זה שכתוב במגילת אסתר מי הוא זה ואי זה הוא. וידרש על

לעומקו של מקרא משפטים

ממאן על פיו, ולכן נקרא **מָאן**. וזה שהוסיף **מָאן אַתָּה**, לומר שהקב"ה הפכו לאדם **הממאן**, כביכול מצד עצמו. ובזה הקשיה את לבו לחשוב שהמאן הוא בידו. ולפי זה היה דיו לכתוב **אם-תִּמָּאן**. ומדוע כתב **אם-מָאן אַתָּה**, אלא כדי שיהיה ניכר מי הוא **הממאן**. ורצונו לומר שהקב"ה הוא זה שממאנו והופכו ל**מָאן אַתָּה**, אבל ודאי אין פרעה ממאן מצד עצמו.

ועל דרך צחות הלשון, התורה כתבה **כִּי אִם-מָאן אַתָּה** ולא **כִּי אִם-מָאן אַתָּה**, שאם כן הרי **ג' ממ'ים** יהיו כתובים יחדיו כזה: **אםממאן**, ויתקשה הקורא בו. על כן "זנחה" לכאורה התורה **מ' אחת**, למען "תפארת הקריאה", ולמען ירוץ הקורא בו, ובכך הרווחנו לכאורה הדגשת יתר מי הוא **"מָאן"** ומי הוא **"מָמָאן"**. **שְׁהִמָּאן** הוא הקב"ה, וה**"מָאן"** הוא פרעה שאינו ממאן בעצם מצד עצמו, אלא הקב"ה, הוא שממאנו.

או כלך לדרך זו, לדרך תפארת הלשון. שאגב הרישא שכפל הכתוב **מָהָר יִמְהַרְנָה** כפל הכתוב גם בסיפא **מָאן יִמָּאן**. והוא כעין מדה כנגד מדה

מָהָר יִמְהַרְנָה אם-מָאן יִמָּאן

**וְכִי-יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-
אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה מָהָר יִמְהַרְנָה
לֹו לְאִשָּׁה: אִם-מָאן יִמָּאן אֲבִיָּה
לְתַתָּה לֹו כִּסֶּף יִשְׁקַל כְּמִטְהַר
הַבְּתוּלָת: [כב.טז']**

יש ליתן את הדעת מדוע כפל העניין לומר **אם-מָאן יִמָּאן**. לכאורה היה די לומר **אם יִמָּאן אֲבִיָּה** לְתַתָּה לֹו כִּסֶּף יִשְׁקַל כְּמִטְהַר הַבְּתוּלָת.

ויש לבאר ההבדל בין **מָאן** ובין **יִמָּאן**. והנראה לומר כי **יִמָּאן** יורה על עצם האדם הפועל, **הממאן**. ואילו **מָאן** יורה על הפעולה עצמה, על פעולת המיאון.

ואשר על כן אצל פרעה נאמר **מָאן אַתָּה**, [פרשת בא י, ד'] **כִּי אִם-מָאן אַתָּה לְשַׁלֵּם אֶת-עַמִּי** כי המיאון אצלו היא לא בגלל היותו **מָמָאן**, שהרי מפורש שהקב"ה גרם לו למאן. ופרעה הוא רק כלי ביד הקב"ה לפעול כרצונו. ולכן הממאן הרי הוא הקב"ה, שהוא ממאן ליתן לפרעה להוציאנו ממצרים, ובכך הוא גם גורם לו למאן, ופרעה רק

לעומקו של מקרא משפטים

[בראשית, ויצא, כט, יט]: וַיֹּאמֶר לְבֶן טוֹב
תִּתֵּנִי אִתָּה לְךָ מִתֵּתִי אִתָּה לְאִישׁ אַחֵר,
שִׁלְבֵן מֵאֵן לַתּוֹת אֵת לֵאמֹר לֵאשׁ אַחֵר
הוּא עֵשׂו, שֵׂרָאָה עֵינִיָּה בּוֹכּוֹת, שִׁכֵּן
נֹאמֶר וְעֵינִי לְעֵה רַבּוֹת [שם, יז]
וּפִירִשׁ"י שֵׁהִיָּתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת
בְּגוּרָלוֹ שֵׁל עֵשׂו וּבְכֵתָה, שֵׁהִיו הַכֵּל
אוֹמְרִים, שְׁנֵי בָנִים לְרַבֵּקָה וּשְׁתֵּי בָנוֹת
לְלֵבֵן, הַגְּדוּלָה לְגְדוּל וְהַקְּטָנָה לְקֵטָן
(בְּבֹא בְּתָרָה קִבְּנָה), וּמֵרַב בְּכֵיָה מֵאֵן לֵבֵן
לְתֵתָה לַעֵשׂו, וְעֵשָׂה תַחְבּוּלָה לְתֵתָה
לִיעֵקֵב.

וּלְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא שֵׂאוֹמֶר כִּי לֵבֵן
הוּא בְּלַעַם, וְכֵן הִשְׁתַּמֵּשׁ בְּלַעַם בְּאוֹתָהּ
לְשׁוֹן שִׁכְתוּבָה בְּלֵבֵן, לְתֵתִי לְעֵלְךָ
עִמָּכֶם.

וְכֵן מִצְאָנוּ גַם בְּבַלְעָם עֵינֵיָּן מִיֹּאֵן
בְּאוֹמְרוֹ לְשָׂרֵי מִדִּין [בְּמִדְבַר, בְּלֵק,
כב, יג]: מֵאֵן יְהִיָּה לְתֵתִי לְעֵלְךָ עִמָּכֶם.
אֵךְ כִּאֵן לֹא כְּתוּב מִיֹּאֵן בְּכַפֵּל לְשׁוֹן
כְּמוֹ: מֵאֵן יִמָּאן אֵלֵא רַק פַּעַם אַחַת
בְּלֵבֵד: מֵאֵן ה', שֵׁבַעֵל כְּרַחוּ הוֹדָה
לְהֵם שֵׁהִקְב"ה הוּא הַמִּמָּאן. וְכֵן יְבוֹאֶר
לְקִמָּן. אֲבָל שָׂרֵי מִדִּין לֹא אִמְרוּ כֵךְ
אֵלֵא תְלוּ מִיֹּאֵן בְּבַלְעָם: [שם, יד]
וַיִּקְוֹמוּ שְׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל-בְּלָק
וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בְּלַעַם עֵלְךָ עִמָּנוּ.

וְעַל דֶּרֶךְ אֵל תִּקְרִי, אֵל תִּקְרִי מְהֵרָה
?מְהֵרָה אֵלֵא מְהֵרָה יְמֵהֵרָה.

וּכְפִירוֹשׁ הַרְמַב"ן: וְיִתְכֵן שֵׁהִיָּה
הַלְשׁוֹן נִגְזַר מִן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרָי
הַנְּעֵר מְהֵרָה חוֹשָׁה אֶל-תַּעֲמֵד (שְׁמוּאֵל
א כ לה). לְפִי שֵׁהוּא הַדְּבַר הַרְאִשׁוֹן
הַנִּמְהָר בְּנִשְׂוֹאֵן, כִּי הַחֲתָן מְמֵהָר
וּמְקֵדִים לְשִׁלּוּחַ לְפָנָיו הַמִּנְחָה הִיָּה.
וְאַחֲרָי כֵן הוּא בֹא לְבֵית חָמִיו לַעֲשׂוֹת
הַנִּשְׂוֹאֵן אוֹ הַשְׁמַחָה, כְּמוֹ שֵׁהִזְכִּירוּ
חַכְמִים סְעוּדַת סְבִלוֹנוֹת (פְּסָחִים מֵט.).
עכ"ל.

וְאַשֶׁר עַל כֵּן יְבוֹאֶר הַמְהֵרָה כַּחֲפִיזוֹן
שֵׁל הַמִּפְתָּה עַל דֶּרֶךְ הַצַּח:

בְּחִפּוֹזוֹ פִּיתָה הַנְּעֵרָה
לְהַתְרַצוֹת לוֹ מִהֵרָה,
וּבְאַשֶׁר לֹא חוֹנְנָה
יְמֵהָר אֲבִיָּה לְמֵאֵנָה,
וּכְגַד מְהֵרָה יְמֵהֵרָה
אִמֶר הַכְּתוּב מְהֵרָה יְמֵהֵרָה
וְיִכְפּוֹל הַעֵינֵיָּן מֵאֵן יְמָאן,
בְּטֵרַם תַּתְרַצָּה וְתֹאמֶר אִמָּן,
כִּי לְתֵתָה לוֹ - רִצּוֹן הָאֵב אֵיָן.

וּבְשִׁימַת לֵב, לְתֵתָה הוּא מִהִשְׁרַשׁ
נִתָּן וְהָרִי הָאוֹת "נ" נִפְלָה, וְכִפִּי
שֵׂאוֹמֶר לֵבֵן הָאַרְמִי לִיעֵקֵב אֲבִינוּ:

לעומקו של מקרא משפטים

בעל כרחו שהקב"ה הוא שממאן אותו מלקלל, וכאומר **אמן** על דבריו ית'. וכן ביבם שנאמר בו **מאן** אחד ולא כפל לשונו, שהרי יכול להתרצות ליבמה. וכאשר הוא ממאן הרי הוא כאומר **אמן** על דברי היבמה **מאן יבמי להקים לאתיו שם בישראל**.

ומכאן הוכיחו שהאות יו"ד במלה "אין" - מיותרת ואפשר לדרוש ממנה שנערה מתקדשת בכסף הניתן לאביה שנאמר בפרשתנו [שמות כא,יא]: **וַיִּצְאָה חַנּוּם אִין כֶּסֶף**. אין כסף לאדון זה יש כסף לאדון אחר והיינו אביה.

ואשר על כן ידרש כן בעניינינו באומר **אם-מאן ימאן** שאומר אביה של המפוחה, **אין** ברצוני לתתה לו, למפתה.

ועל דרך זה יבוארו דברי יעקב אבינו שנאמר בו [בראשית לז, לה'] **וַיִּמְאָן לְהַתְנַחֵם**. שהמלה **וַיִּמְאָן** היא כנוטריקון: ויאמר **אין**. וכאומר: ויאמר **אין** להתנחם. ולכן הוא גם מלשון **אמן** שנאמר: **נִפְגַּ לְבֹו כִי לֹא-הָאִמִּין לָהֶם (מה, כו)**.

ולעומקו של מקרא יאמר כי כאן בלעם מצר על כך שלא יוכל לקבל מלא ביתו כסף וזהב, שכן אמר מאן ה' לתתי להלך עמכם. ובאומרו **לתתי ירמוז** שמיצר שהקב"ה מונע מלתת לו שכר פעולתו.

ועוד ירמוז הכתוב אם-מאן ימאן לדברי הגמרא במסכת קידושין ד. שדורשת **מאן** מלשון **אין**. שכך דורשת הברייתא על הפסוק בפרשתנו **וַיִּצְאָה חַנּוּם אִין כֶּסֶף** שהאות י' במילה **אין**, הרי היא מיותרת, שאפשר היה לכתוב **אן** כסף. כמובא בפסוק [במדבר כב] **מאן בלעם הלך עמנו**. ורצו לומר שהמילה **מאן** משמעותה **אין**. שאין בדעתו של בלעם ללכת עמנו.

וכמו כן דרשו מהפסוק [דברים כה] **מאן יבמי להקים לאתיו שם בישראל** שגם כאן משמעות המילה **מאן** היא **אין**, שאין בדעתו של יבמי להקים לאחיו שם בישראל.

ובשימת לב, בבלעם לא אמרה התורה כפל לשון, אלא רק **מאן**, כי אין כאן סירוב חזק שיצריך לומר בלשון כפולה מאן ימאן, שהרי הקב"ה נתרצה לו לבלעם שכן ילך ויברך. ובאומר **רק מאן**, הרי הוא כמודה

לעומקו של מקרא משפטים

שנאמר ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף, וכתנא קמא במכילתא דרשב"י שהקיש מפותה לאנוסה: **מה זו [האנוסה] בחמשים** שנאמר [דברים י תצא, כב, כט'] ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה [האנוסה] חמשים כסף, אף זו [המפותה] בחמשים. והיא נרמזת בנון שנפלה באומרו ואם מאן ימאן לתתה לו. בלא "נון".

ועל דרך הצח, השרש נ.ת.ן יש בו שני נונים, ואולי לזה נתבקש דוד ליתן עבור נישואיו עם מיכל בת שאול כמוהר הבתולות 100 ערלות פלשתים. שהם כנגד שני נונין שנפלו מן השרש נתן, כן נפלו 100 פלשתים וערלותיהם בידי דוד. כמובא בשמואל א [פרק יח פסוק כה] ויאמר שאול פה- תאמרו לנדון איון-ספץ למלך במהר פי במאה ערלות פלשתים להנקם באיבי המלך ושאול קשב להפיל את-דוד בנד-פלשתים. ולא נפל דוד כי אם הערלים.

ועוד על דרך הצח יאמר כי נקט שאול דווקא במספר מאה ערלות, כנוטריקון של מֶהַר: מאה ערלות.

וכן יבואר אצל יוסף בעניין אשת פוטיפר: **וימאן** |

ויאמר אל-אשת אדניו הן אדני לא-יגע אתי מה-בבית וכל אשר-יש-לו נתן בקני: **איננו** גדול בבית הנה ממני וגו'. ובאומרו **וימאן** הרי כאילו כתוב ויאמר אין.

ובשימת לב, וימאן אצל יוסף והוא בטעם שלשלת, שעל ידי המיאון הוא מחזק שלשלת הדורות. וכאמרו: **וימאן ויאמר אין** לעשות כן, שלא אנתק שלשלת הדורות שקבלתי מאבי.

וכן אצל יעקב אבינו בברכתו לבנים [בראשית ויחי מה, יח'ט'] ויאמר יוסף אל-אביו לא-בן אבי פי-גה הבכר שים ימינה על-ראשו: **וימאן אביו וגו'.** ויאמר אין זו כוונתי אלא לשים את אפרים לפני מנשה.

ובחזרה לעניין מהר הבתולות, הנון החסרה מהשרש נ.ת.ן [לתתה לו. בלא "נון"] תרמוז על סכום מהר הבתולות שיחסר מכיסו של המפתה חמשים כסף כפי הגימטריא של "נ", וכפי שפירש רש"י: **כמהר הבתולות.** שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס,

לעומקו של מקרא משפטים

עוד ירמוז הכתוב על המהר הנזכר לראשונה בדברי שכם בן חמור, שרצה את דינה בת יעקב: [בראשית לד יב]: **הֲרָבו עָלַי מְאֹד מְהֵרָ וּמִתָּן וְאֶתְנָה פְּאֻשָּׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי, וְתָנוּ לִי אֶת הַנְּעִרָה לְאִשָּׁה. וּשְׁמַעוּן וְלֹוֵי אַחִים מֵאֲנִי לְתַתָּה לָּו וּבִפְיָהֶם אֲמָרוּ אָמֵן וּבְלַבְכֶם וּבִמְעִשֵׂיהֶם קִיִּימוּ מְאֹד וּמְאֹד.**

וכמו שמצינו אצל פרעה, שכך כביכול אמרו לו משה ואהרן: אם תאמר אמן - מוטב. ואם **מְאֹד** - יבוא ארבה אשר לא יֵאָמֵן.

ועוד על דרך הצח יבואר מדוע **מְאֹד** הוא לשון אָמֵן. שיש כאן שני חילופין: **חילוף אחד** הוא מקום ה-א וה-מ, **והחילוף השני** הוא מקום הקמץ והצירה. כזה: **אָמֵן מְאֹד**. ובהיות החילוף **כפול**, לא תהיה תקומה ל**נְפִיל**.

ועוד על דרך המוסר והאמונה: **אָמֵן** מלשון **אם-אין**. כי כאשר ההגיון **מְמָאן** האמונה תאמר **אָמֵן**.

יוצא איפוא **שההגיון והאמונה** אינם שני הפכים אלא שני צדדים של אותה מטבע ומשלימים זה את זה.

ואשר על כן, נאמר על אביה בפרשתנו, **מְאֹד וּמְאֹד** שיש בלשון זאת שני נונין, להדגיש כי המפתה יתחייב ליתן חמישים והוא נוטריקון: **מַלְפְּתָה אִשָּׁה ב-ג** וכאמרו: מפתה אשה בחמישים.

ועל דרך הסוד, חמישים הם כנגד המידה **החמישית** של הספירות שהיא **גבורה**. ומדה כנגד מדה, שהמפתה שהתגבר על החלשה, יתן כמנין הגבורה חמישים. וחמישים כסף ישלם להשלים עצמו להתגבר על יצרו. שאלמלי התגבר לא היה עובר.

ועל דרך המוסר יֵאָמֵר שְׁמַהֲרָה הוא גם מלשון מהירות וגם מלשון הרהור. כמובא במנורת המאור **פָּרַק שְׁנֵי [קסז]** שהבא לישא אשה **מְהֵרָ וּמְהֵרָנָה** לוֹ לְאִשָּׁה בְּיָמֵי בְּחֻרְתּוֹ קִדְּם וְשִׁבְא לְיָדֵי הַרְהוּר.

ומכאן נלמד על המפתה **שהרהוריו** הרעים גרמו לו **שימהר** לפתותה לקיים **מְהֵרָ וּמְהֵרָנָה** לוֹ לְאִשָּׁה בדרך לא טובה, ולכן מאן ימאן אביה **לְתַתָּה לָּו**, שאין הוא הגון לישא בתו.

לעומקו של מקרא משפטים

ואשר על כן גם כאן בעניינינו
יָאָמַר על אביה מָאָן מָאָן שהוא לשון
של סירוב חזק.

והכלי יקר פירש כפל הלשון
בפרשתנו [כב,כב]: אִם-עֲנָה תֵעָנֶה
אָתּוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שְׁמַע
אֲשַׁמְעֶנּוּ: ועל צד הרמז נוכל
לומר מאחר שהקב"ה אבי יתומים אם
כן ודאי בכל צרתם לו צר כביכול לכך
אמר אם ענה אז תענה גם אותו שהוא
אבי יתומים והלא שניהם צועקים:
מדת הדין מקטרגת עליו למעלה
והיתום צועק למטה והקב"ה הרחמן
מקבל צעקת שניהם. עכ"ל.

ועל פי הנ"ל יש לומר שכאשר מאן
ימאן לתתה לו, בסירוב חזק, למי
שאינו הגון, בזה עושה הוא שלום
בינה לבין אביה שבשמים.

ועל ידי זה שימהר לשלם את מהר
הבתולות לאביה, מהר ימְהַרְנֶה אביה
שבשמים להחיש גאולתה.

ועל דרך הרמז ירמוז הכתוב למה
שדרשו במערבא על הפסוק [עמוס
הב'] נִפְלְאָה לֹא-תוֹסִיף לְיוֹם בְּתוּלַת
יְשׁוּרָאֵל: שכך דרשו את הפסוק לטובה:

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח,
זה שנאמר בסוטה [במדבר, נשא,
ה,כב]: וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן | אָמֵן.

לפשוטו של מקרא פירש"י: אמן אם
מאיש זה אמן אם מאיש אחר, ולעומקו
של מקרא יאמר: באמרה אָמֵן | אָמֵן,
אין בה העוון של מאן ימאן.

ועוד על דרך הצח, יש במשמעות
כמהר הבתולות לשון הריון.
שבבתוליה לא תהרה. ואשר על כן
אמרה תורה מהר ימְהַרְנֶה כְּמַהֵר
הבתולות, שמעתה יכולה להרות. ולכן
מָאָן ימָאן אביה לתתה לו כי אין הוא
הגון שתהרה ממנו.

וְכַפֵּל הלשון יוכיח, כאוה"ח הק'
[כב,ה']: שְׁלָם יְשָׁלָם וגו' טעם כפל שְׁלָם
יְשָׁלָם הַמְבַעֵר אֶת-הַבְּעֵרָה, כאן רמז
הכתוב כי לא לאיש הרשע לבד יעשה
ה' משפט התשלומין אלא גם
להמחטיאו והוא יצר הרע. עכ"ל.

ועוד יבואר כפל הלשון כהרמב"ן:
על הפסוק בפרשתנו [כב,כב'] אִם-עֲנָה
תֵעָנֶה אָתּוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי
שְׁמַע אֲשַׁמְעֶנּוּ: והכפל לנחוצו
הענין וחזקו.

לעומקו של מקרא משפטים

הגאולה תאמר האשה היא כנסת
ישראל **אמן אמן**.

כשם שתאמר **אמן לאמונת אמן**
להקב"ה, ככתוב בישעיהו כה, א':
אָמוּנָה אָמֵן ופירש רש"י שם: **אמונה**
נאמנת, כן יעיד עליה אביה שבשמים
להאמינה לגאולה נאמנת ושלימה
בב"א.

נעשה ונשמע

כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:
(כד, ז')

נאמר בפרשת ואתחנן (ה, כד') **וְאָתָּה |**
תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל-אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'
אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְנִשְׁמָעְנוּ וְנַעֲשִׂינוּ.

ויש לשאול, והרי אמרו היפך
הדברים **נעשה ונשמע**. ותגדל
הקושיה, שהרי בהמשך אומר הקב"ה
הִיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּרְוּ (שם כה'). ומאי
הִיטִיבוּ, הרי לכאורה היטיבו יותר
באמרם **נעשה ונשמע**.

[ברכות ז:] **נפלה, לא תוסיף לנפול**
עוד, קום! בתולת ישראל!

והיא **הנון של חמישים** כסף שנפלו
מכיס אויבינו, והם נון שערי טומאה
שנפלו בחלקם, והיא הנון של חמישים
שערי **לֶהֱקַב"ה**, **שניתנו לנו**, בתו
של הקב"ה **שפיתונו זרים לעבדם**,
ועל ידי זה שאבינו בשמים מקיים בנו
"אם מאן ימאן" לתת אותנו ביד
אויבינו מתקיים בנו **מִקֵּר הַבְּתוּלוֹת**
והיינו **שְׂמִימָהּ** **לגאלנו** כפי שדרשו:
קום! בתולת ישראל!

וירמוז האב להקב"ה, והמפתה לפה רך
של מצרים וכל המקטרגים עלינו
שבכל הדורות שמפטים אותנו להשאר
בגלות, והקב"ה **מאן ימאן בכפילות**
תזקה לתת אותנו ביד אויבינו ויחיש
פדות נפשנו **למהר לגאלנו** כי **מִקֵּר**
יִמְהַרְנָה לכנסת ישראל לעולמים, ואז
מִקֵּר יִמְהַרְנָה כדכתיב [ישעיהו ס, כב']
כַּעֲתָה אֲחִישָׁנָה.

ושלם ישלם המבעיר את הבעירה
חמישים כסף, **שְׂיַעֲנֶשׁוּ** בחמישים שערי
טומאה וגיהנום, ולבתו כנסת ישראל
ינתן חמישים שערי בינה, קדושה
וטהרה, וכיסופין לה', ואז בעת

לעומקו של מקרא משפטים

בפרשת יתרו (יט, יח) וְהָרַסְנוּ עִשָּׂן
כְּלֹו מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' פָּאֵשׁ וַיַּעַל
עִשָּׂנוּ כְּעִשָּׂן הַכֹּהֵן וַיִּחַרַד כָּל-הָהָר
מֵאֵד: מֵאֵד גִּמְטָר מ"ה.

ובא ללמדנו, שהעשן עם ה-מ"ה של
היראת שמים הוא נעשה ונשמע. אך
בלי ה-מ"ה של היראת שמים, הנעשה
ונשמע הריהו כהנדוף עשן על ידי רוח
ואיננו. וזה שנאמר בפסוק הנ"ל
ויחרד כל העם אשר במחנה. וכל אשר
התגלה ה' על הר סיני בעשן הוא
כאמור בפעבור תהיה יראתו על פניכם
לבילתי תחטאו.

~~~~~

ועוד בענין נעשה ונשמע

יש לעיין הלשון של "נעשה" בפרשת
יתרו והלשון של "נעשה ונשמע"
בפרשת משפטים. שביתרו בזמן מתן
תורה היו בשפלות וענוה של עבדות
כמו שבארנו לעיל ביתרו ב"רצוננו
לראות את מלכנו", ולכן אמרו
נעשה, נעשה ככל ציווי המלך כעבד
לרבו. עד כאן כח הבחירה. ומשקבלו
עליהם העבדות מתוך בחירה, שוב אין
יכולין לחזור בהם, וחיבים לקבל
העבדות כפי החוקים והמשפטים של

ולעומקו של מקרא יש לומר,
שהדברים האלו שאמרו וְנִשְׁמְעֵנוּ
וְנַעֲשִׂינוּ, הם מה שאמרו לאחר מתן
תורה. ומה שאמרו נעשה ונשמע זה
לפני מתן תורה.

וביאור הדברים הוא, שלפני מתן
תורה היו בדרגת המלאכים גבורי כח
עושי דברו לשמוע בקול דברו, עוד
טרם הבינו פירושי התורה ממש
רבנו. ולכן קבלו עליהם בנעשה
ונשמע כמלאכי השרת.

אך לאחר מתן תורה התעלו יותר
להיות בדרגת מקבלי התורה והיא
דרגה יותר קרובה למשה רבנו,
ומעולה מן המלאכים, כי התורה לא
נתנה למלאכי השרת, וצריך לעמול
בה כדי להבינה.

וכדי להגיע לדרגה זאת לא ניתן
לעשות בלי לשמוע תחילה, ללמוד
וללמד.

ועוד יש לומר על דרך הצח,
נַעֲשֶׂה אותיות עשן בתוספת ה.
נִשְׁמָע אותיות עשן בתוספת מ.
וצירופם הוא מה. מה ה' אלקיך שואל
מעמך כי אם ליראה. זה שנאמר

לעומקו של מקרא משפטים

לו שני כתררים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע הוי אומר לשון חיבה הוא.

ולעומת זאת, כאשר בקשו ישראל להשתמש בשבח שמשתמשים בו המלאכים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בעת קבלת מלכות שמים בקריאת שמע, לא הורשו אלא אם כן יאמרוהו בחשאי, כדי לא להטיל קנאה במעשה בראשית, ושמא יפגעו בהם מלאכי חבלה על שמשתמשים הם בשבח המלאכים.

וכמובא במדרש רבה ואתחנן פרשה ב, בְּשֵׁעָה שְׁעָלָה מִשָּׁה לְמָרוֹם שְׁמַע לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרַת שְׁהִיִּי אוֹמְרִים לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֵד, וְהוֹרִיד אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא, אָמַר רַבִּי אֲסִי לְמָה הִדְבָּר דוּמָה לְאַחַד שְׁגַנְבִּי קוֹזְמִין מִתּוֹךְ פְּלִטִין שָׁל מְלָךְ, נְתַנָּה לָהּ לְאַשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ אַל תִּתְקַשְׁטִי בָּהּ בְּפִרְהֶסְיָא אֶלָּא בְּתוֹךְ בֵּיתָךְ, אֶבֶל בְּיוֹם הַפְּפוּרִים שְׁהֵן נְקִיִּים כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרַת, הֵן אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֵד.

המלך, כפי בחירת המלך ולא כפי בחירת העבד. וזה שאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. כאומרו מאחר ורוצים הם במלכותי, אלה הם תנאי מלכותי, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ועל זה חזרו ואמרו "ונשמע". שרוצים הם לשמוע כל תנאי מלכותו יתברך.

~~~~~

מי גלה רז זה לבני

מובא במסכת שבת פח. אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גלה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב {תהילים קג-כ} בְּרָכוּ יְהוָה מִלְּאֲכֵי־גִבּוֹרֵי כַח עוֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַע בְּקוֹל דְּבָרוֹ. ברישא עושי והדר לשמוע.

ועדיין איני יודע אם כשיצתה בת קול ואמרה להן מי גלה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, האם לשון חיבה הוא או שמא לשון גערה הוא, אלא כשדרש ר' סימאי [שם] ואמר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל וקשרו

לעומקו של מקרא משפטים

ובתמצית השאלה: מדוע כשאמרו נעשה ונשמע שיבחום המלאכים, ובאומרם ברוך שם כבוד מלכותו מתקנאים בהם המלאכים. והרי לכאורה שני שבחים אלו של המלאכים הם וישראל משתמשים בהם לשבח להקב"ה.

ובהקדים, יש להבין לגבי רז זה שמלאכי השרת משתמשים בו "נעשה ונשמע", מי גלה רז זה של נעשה ונשמע למלאכים עצמם.

מאין ידעו המלאכים עצמם רז זה של הקדמת נעשה לנשמע עד שאימצוהו כביכול לעצמם.

ולעומקו של מקרא יש לומר, כשראו המלאכים את ענותנותו של הקב"ה כאשר אמר להם במעשה בראשית נַעֲשֶׂה אָדָם, למדו ממנו יסוד ההתבטלות והענוה. ובהיותם משרתי עליון דבקו בענותנותו עד שהשתמשו כביכול בלשונו ואמרו נַעֲשֶׂה ונשמע, על כל שליחות ושליחות.

וכדפירש רש"י בבראשית [א,כו]: נעשה אדם. ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן. ועוד שם: אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום

ואם כן יש לשאול, במה שונה "נעשה ונשמע" מ"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

ובפירוט השאלה יבואר: במה שונה נעשה ונשמע משתמשים בו מלאכי השרת ולא הששו ישראל לאומרו בקול רם במתן תורה, מ"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" שגם בו משתמשים מלאכי השרת ואין לישראל רשות להשתמש בו בקול בעת מצות ק"ש, אלא בחשאי, כי יש לחשוש שלא יתקנאו בנו מלאכי חבלה (פרט ליום כפור שבו אנו כמלאכים).

וליתר פירוט השאלה, הרי בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע היו חביבים לפני הקב"ה ואע"פ שהשתמשו ברז שמלאכי השרת משתמשים בו, ויתירה מזו, עוד עטרו המלאכים את ראשיהם של ישראל בכתרים!

ואילו באמרם בקול "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", יש להם לישראל לחשוש ממלאכי חבלה שלא יתקנאו בהם! כחששם ממלאכי החבלה אשר פירקו כתריהם משחטאו.

לעומקו של מקרא משפטים

סוף דבר שלא הקפידו עליהם, אלא עוד קשרו להם כתרים לכל אחד כתר של נעשה וכתר של נשמע. ורק כאשר חטאו, באו מלאכי חבלה והורידו מהם עדים, כי החטא בא מגבהות הלב ואין כתר הענוה ראוי להיות בראש גבה לב.

ולעומת זאת, השבח שמשמשים בו המלאכים באמרם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מיוחד הוא להם, ושבח זה הוא תכלית בריאתם ושירתם של המלאכים קדושי עליון, המשבחים להקב"ה, מקצה השמים ועד קצה השמים בקול אדיר וחזק, וכאשר ישראל משתמשים בשבח המיוחד הזה עליהם להשתמש בזה בחשאי, כי אין זה מדרכי הענוה להשתמש בגלוי בשבח שמשממש בו זולתו. ואע"פ ששבח זה נראה כביכול כגנוב הוא בידם של ישראל, מכל מקום בהיות ישראל כמלאכים בתפילתם, ככתפילת יום כפור, ניתנת גם להם הרשות לומר שבח גדול זה אפילו בקול כמלאכי השרת. והקב"ה מסכים על ידם, ואף משתבח בהם. ובלבד שבימי החול יאמרוהו בחשאי, כדי לא להטיל קנאה במעשה בראשית. ואע"פ ששבח זה נועד לאמרו במרום, וכביכול על ידי המלאכים בלבד, כבר

למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן.

ומעתה, יבואו ישראל וילמדו גם הם ממעשה הבריאה לומר נעשה ונשמע. יוצא איפוא שלא מהמלאכים למדו ישראל לומר נעשה ונשמע אלא מהקב"ה בבריאת העולם. שהרי ישראל קדמו לעולם עוד בטרם נבראו המלאכים [ביום השני]. ומה שיצתה בת קול ושאלה "מי גלה רז זה לבני", הרי בזה גלתה הבת קול חיבתן של ישראל, שלמדו מן התורה את היסוד של קבלת התורה: ענוה והתבטלות. וידויק מדברי חז"ל: [מסכת שבת פח.]. אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גלה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשיין בו. רז זה של מלאכי השרת לא נאמר, אלא רז זה שמלאכי השרת משתמשיין בו.

ואשר על כן בזה יבואר מדוע לא יתקנאו בהם מלאכי השרת באומרם גם הם נעשה ונשמע. כי יסוד זה של ענוה והתבטלות, למדוהו ישראל כשם שלמדוהו המלאכים מרבוננו של עולם, ונחלת הכלל הוא ולא נחלתן של המלאכים בלבד. ובזה יובן מדוע לא

לעומקו של מקרא משפטים

על הפסוק בִּוְרָא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם
[ישעיהו מב,ה]: וְנוֹטִיָּהֶם - שְׁנֵטָה
אותם וגמר מעשיהם על תקונם.

וכן על דרך הסוד מובא בספרים
הק' לכוון בראשי תיבות משרתים
ואשר משרתיו את השם הק' מוּמַ,
כזה: משרתים ואשר משרתיו. הוא השם
הק' מוּמַ היוצא מע"ב שמות של ג'
פסוקים ויסע ויבא ויט, והוא רמז
לנאמר בשה"ש [ד,ז]: פְּלֶגֶף יָפֶה רַעֲיָתִי
וּמוֹם אֵין כָּף. ומובא בזה"ק לכוון
בקריאת שמע במלה וְשִׁמְתֶם. [דברים
יא,יח] וְשִׁמְתֶם אֶת-דְּבָרֵי אֱלֹהֵי-עַל-
לְבַבְכֶם וְעַל-נַפְשֵׁיכֶם. ורמזו בזה שהשם
הק' מוּמַ מורה על תמימות בעבודת
ה', שנאמר ומום אין בך. וכן תורה
המלה וְשִׁמְתֶם, שבה יש לכוון שם זה,
על שִׁימָה תְּמִימָה כנגד הלב כהמשך
הפסוק וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל-
לְבַבְכֶם.

ובאומרו משרתים ואשר משרתיו
ירמוז בזה שאותה תמימות שנמצאת
במשרתי עליון נמצאת גם בישראל
הדומים בתפילתם למלאכים.

ומכאן למדנו סוד נעשה ונשמע הוא
סוד התמימות והענווה. שהרי

פירושו בגמרא [ברכות ו:]: מאי פְּרָם
אֱלֹת לְבַגְי אָדָם [תהלים יב,ט'] אלו
דברים שעומדים בָּרוּם עולם ופירש"י
מאי ברום עולם זו תפילה העולה
למעלה. ומעתה יש בידם של ישראל
לומר ברוך שם כבוד מלכותו בעת
עומדם לפניו יתברך במרום התפילה
כמלאכים.

וזה שתקנו רבותינו ז"ל לומר יוצר
משרתים ואשר משרתיו עומדים
ברום עולם. ולא בְּכָדִי נאמרו משרתים
ואשר משרתיו פְּעֻמִּים, אלא כדי
לְפָרְשׁוּ שהמשרתים הם לא רק
המלאכים אלא גם בני עם ישראל
העומדים בתפילה שהיא ברום עולם.
וכן נאמר עליהם יחדיו, כולם אהובים
כולם ברורים כולם גבורים כולם
קדושים, וכולם, גם המלאכים משרתי
עליון וגם בני ישראל יחדיו, עושים
באימה וביראה יחד רצון קונם. ויש
גורסים קוניהם על פי הנוסח המופיע
בסידור רב עמרם גאון, מחזור ויטרי,
ואבודרהם, ועוד. והגורסים רצון
קוניהם, יכונו למה שנאמר קוניהם
בלשון רבים שהקב"ה קונה ובורא גם
משרתי עליון וגם בני ישראל
להיותם כולם יחדיו עומדים בתפילה
בקדושה ובטהרה. וכפירוש המלבי"ם

לעומקו של מקרא משפטים

אלא לבכם, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים.

וכאן מפרש רש"י עה"פ השמך מפניו ושמע בקלו אל-תמר בו כי לא ישא לפשעכם שהוא מן הכת שאין חוטאים. כלומר שאר כתות המלאכים כן חוטאים, והרי אין יצר הרע שולט במלאכים.

ויש לתרץ ולומר, מה שפירש רש"י שהוא מהכת שאין חוטאים, לא במובן של חטא הנשלט על ידי יצר הרע. אלא חוטאין מלשון להחטיא את המטרה.

ורצונו לומר שיש מלאכים הנשלחים ע"י הקב"ה ומחטיאים את המטרה ומסלפים את שליחותם, ואף נענשים על כך, ויש כת של מלאכים שעושים שליחותם במדויק ללא סטיה ימין ושמאל.

ואכן, מצינו במלאכים שבאו לבקר את אברהם ומהם הלכו להציל את לוט מן ההפיכה, שהחטיאו מטרת בואם, וגילו רזי עולם את תכנית הקב"ה להפוך את סדום בטרם עת ועוד החטיאו שאמרו ללוט הופכים אנחנו, ולא אמרו הופך ה'.

ענוותנותו של הקב"ה למדנו מכאן שהוא מלך הנמלך בנמלכיו. ותפסו בני ישראל כביכול אומנותו של הקב"ה ואומנותם של המלאכים, ואמרו נעשה ונשמע, ובזה גילו דעתם כשפלים ובעלי ענווה הראויים לקבלת התורה.

^^^

כִּי לֹא יִשְׂא לְפִשְׁעֵכֶם

הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מִלְאָךְ לְפָנֶיךָ לְשַׁמְרֵךְ בְּדָרֶךְ וְלִהְבִּיאֲךָ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנַתִּי: הַשְּׁמֵר מִפְּנֵי וְשִׁמְעַ בְּקוֹלֵךְ אֶל-תְּמַר בּוֹ כִּי לֹא יִשְׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ: (כג, כ- כא')

פירש רש"י כי לא ישא לפשעכם אינו מלומד בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין.

ויש לשאול, בפרשת וירא בבראשית י"ח פסוק ה' פירש רש"י לכאורה אחרת. ואקחה פת לחם וסעדו לבכם, פירש"י לבבכם אין כתיב כאן,

לעומקו של מקרא משפטים

לְרִקְיעָא בְּמִימְר קָדָם יְיָ וּקְרָא שְׁמִיָּה
מִיִּטְטְרוֹן סִפְרָא רַבָּא:

מבואר אם כן, שחנוך איננו כי לקח
אותו אלקים להיות סופר המלך, הוא
שר הפנים הוא מט"ט רו"ן.

ובפירושו ר' אברהם אבן עזרא
שמות ו,ג' פירש שהקב"ה הפך את
חנוך להיות מנצח המערכות
העליונות. ובמדרש רבא שם מובא
אָנִי אֵל שְׂדֵי, אָנִי שְׁאֲמַרְתִּי לְשָׁמַיִם
וְאָרֶץ דֵּי, שְׁאֲלַמְלֵא פְּנֵי הָיוּ מוֹתְחִים
וְהוֹלְכִין עַד עַכְשָׁיו. ובאזה"ח הק'
(שם) גם מלאך זה ידוע הוא כי הוא
בחינת המשפט.

וייש ליתן טעם מדוע מכל הדורות
שהיו מאדם ועד אברהם אבינו בחר
הקב"ה דוקא בחנוך להיות שר
הפנים.

ובשימת לב לתרגום יונתן מבואר
היטב: וּפְלַח חֲנוּךְ בְּקוּשְׁטָא קָדָם יְיָ.
שמכל הדורות היה חנוך היחידי שעבד
את הקב"ה באמת. בקושטא. שלא
סטה ימין ושמאל מדברי הקב"ה. וה'
יראה ללבב. שרק נשמה כמו שלו
יכולה להנהיג מערכות הטבע, שלא
יסטו ימין ושמאל, ולו נאה לומר

ולכן נדחו מן המחיצה קל"ח שנה עד
אשר חלם יעקב אבינו והנה מלאכים
עולים ויורדים בו, שרק אז קבלו
רשות לעלות ולחזור לשמים. (יונתן בן
עוזיאל ודעת זקנים פר' ויצא).

וזה שפירש רש"י כי שמי בקרבו.
כִּי לֹא יִשְׂאָ לְפִשְׁעֵכֶם אֵינוּ מְלומַד
בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין.

ומחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי
שמי משותף בו. ורבותינו אמרו, זה
מטטרו"ן, ששמו כשם רבו,
מטטרו"ן בגימטריא שדי.

ורבותינו דרשו בו שהקב"ה נקרא כך
שד"י, ר"ת שאמר לעולם די.
והמלאך מט"ט (מטטרו"ן) נקרא
כשם רבו שד"י, על שם שהוא שר
הפנים, שר הטבע, וממונה על הדיוק
שבטבע. שאם יחטיא את המטרה יכול
העולם ח"ו לחזור לתהו ובהו.

ובתרגום יונתן בן עוזיאל, מובא שזה
חנוך שנאמר בו (בראשית ה, כד')
וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וְאֵינְנוּ כִּי-
לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים. ומתרגם יונתן וּפְלַח
חֲנוּךְ בְּקוּשְׁטָא קָדָם יְיָ וְהָא לִיתוּהִי עִם
דִּיִּירִי אַרְעָא אַרוּם אַתְּנַגִּיד וְסִלִּיק

לעומקו של מקרא משפטים

למוד בכך אלא יקוב הדין את ההר. וכשם שלא יתגמש הטבע להיות לפנים משורת הדין לעולם, אלא אבן תיפול מטה, ואש תעלה מעלה וכו', כן אין למלאך הזה כל אפשרות להיות לפנים משורת הדין. שהרי הולך הוא לפי שורת הטבע, ויקוב הדין את ההר.

העולה מכל הנ"ל הוא, שהוא המלאך הממונה על מערכות הטבע, ולכן מינהו הקב"ה להיות שר הטבע. שאין בטבע משוא פנים. שאם לא כן לא יתקיימו שמים וארץ.

ואשר על כן, אמר משה רבנו להקב"ה, אם אין פנייה הלכים אל תעלנו מזה. (שמות, לג, טו). אלא העלנו מזה בהנהגה של רחמיך הרבים. והסכים הקב"ה על ידו כנאמר שם (פס' טז). ויאמר ה' אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה פי מצאת חן בעיני ואדעך בשם. כן ינהיגנו ברחמים לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

לעולם די, ואשר על כן להקרא כשם רבו, שד"י.

ואשר על כן אומר הקב"ה כי שמי בקרבו, אל-תמר בו, אל תמרה את פיו, כי לא ישא לפשעכם. לא יסלח על כל עבירה. וזה שפירש רש"י כי אין הוא מלומד בכך. כלומר אין הוא מלומד כיצד לסלוח, כי מעולם לא עבר עבירה. ולכן לא ימלט אדם מענישתו.

ולקיים גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, יש להתבונן בפסוקים של חנוך בבראשית. ויהי כל-ימי חנוך חמש וששים שנה ושלוש מאות שנה: ויתהלך חנוך את-האלהים ואיגנו פי-לקח אתו אלהים.

הרי מבואר בפסוקים אלו, כי הקב"ה לקח את חנוך והעלהו לרקיע לאחר שלש מאות וששים וחמש שנה של נסיון, לראות שאינו חוטא. והם שס"ה שנה כמנין ימות החמה. ובאשר פלח בקושטא כל אותן שנים, ראוי הוא להיות מנצח מערכות עליונות של הטבע, כלשון הראב"ע.

ולכן נאמר במלאך זה אל תמר בו, כי לא ישא לפשעכם כי הוא מהכת שאינם חוטאים ואומר רש"י שאינו

לעומקו של מקרא משפטים

ואשר על כן מזלו של חדש אדר דגים, שהם שטים תמיד בהיפוך, נגד זרם המים השוטפם.

והנהפוך-הוא, שבחדש אדר נרמז בפסוק ממנו יוצא השם השולט בו: עירַה וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו [בראשית מט, יא'] שהוא הַהֵינָן כנזכר לעיל כי ה-הה קודמין ל-יֵו

וכאשר קבלו עליהם את התורה מאהבה, הרי הפכו בזה את מקום ה-יֵו שיהיה לפני ה-הה, והרי הוא כשם השם השולט בחדש סיון של קבלת התורה: יֵוֹהֵה היוצא מהפסוק: דְּמֵי וּלְצַלַע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית [שמות כו, יט'-כ'] והוא סוד ה"נהפוך הוא" שהתהפך להם מזליהו מדין לרחמים כבחדש סיון, מכח קבלת התורה מאהבה ב-ו' סיון.

ולפשוטו של מקרא פירש רש"י על ריבוי היין. וז"ל: אֶסְרִי לְגָפֹן עִירַה, נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעין, איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד, ויטעננו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד: שְׂרָקָה. זמורה

לשבת מברכין ראש חדש אדר

אֶסְרִי לְגָפֹן (עירה) עִירֹו וְלִשְׂרָקָה

בְּנֵי אֶתְנֹו:

על דרך הסוד שם השם השולט בחדש אדר הוא הַהֵינָן היוצא מסופי תיבות של הפסוק (בראשית מט, יא') עירַה וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו.

ומובא באוהב ישראל מאפטא שכל אימת שמקדים היו"ד או הו"ו לה', אזי רחמים שולטים בחדש. ובהיפוך, כאשר תקדים האות ה' לאות יו"ד או לו"ו, הרי דין.

ובהיות השם השולט בחדש אדר ההיו, הרי חדש אדר הוא חדש של דינים. באשר נראה בעליל כי תקדמנה שני הההין לאותיות י"ו, וכנ"ל שיוֹרָה הדבר על שליטת הדינים. וכבר כמעט נטיו רגלי המבשר בימי אחרשוש, לולא שנתקיים בחדש זה ונהפוך הוא, ותחת אשר ישלטו הדינים ברחמים, שולטים הרחמים בדין.

וסימנך אשר ישלטו היהודים, שהם רחמנים בני רחמנים, המה בשונאיהם במידת הדין הקשה.

לעומקו של מקרא משפטים

ועוד אמרו במדרש מאי אָסְרִי
לְגַפְּנָן עִירָה, וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֲתָנּוּ, כִּבְס
בִּינָן לְבָשׂוּ וּבָדָם עֲנָבִים סוּתָה.
רבי יהודה וְרַבִּי נְחֻמֵּי וְרַבְּנָן.

רבי יהודה אָמַר: גָּפְּנָן [אפילו] שְׂפָחָה
רע [שאינן נותנת מספיק פירות]
אוֹסְרִין לָהּ בְּרִקּוּם אֶחָד, [בהמה אחת
לטעון פירותיה]. וְלִשְׂרָקָה שְׁנֵי בְּנֵי
אֲתָנּוּ. [שתי בהמות למשא פירותיה].
כִּבְס בִּינָן לְבָשׂוּ, זֶה הֶחָלָב [יין לבן],
וּבָדָם עֲנָבִים סוּתָה, זֶה הָאֵלֶם [יין
אדום].

רבי נְחֻמֵּי אָמַר אָסְרִי לְגַפְּנָן עִירָה,
מֵאוֹסְרֵי לְגַפְּנָן עִירָה, (מלכים א יא,
לב): הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי בָהּ. [כלומר
שאני אוסר וקושר את כנסת ישראל
לירושלים עיר הקדש אשר בחרתי
בה] וְלִשְׂרָקָה [היא עם בני ישראל,
ממנה יעמדו] בְּנֵי אֲתָנּוּ, בְּנֵים הָאֵיִתָּנִים,
רַאיוּיִים לְעַמֵּד מִמֶּנּוּ.

וְרַבְּנָן אָמְרִי [כך אומר הקב"ה,
כביכול] אָנִי נֹאֲסֵר לְגַפְּנָן [לכנסת
ישראל], וְ[קושר את כנסת ישראל
לעיר הקדש אשר בחרתי] וְשְׂרָקָה
עִירוֹ, וְהָאֲתָנּוּ [כן נאסר אני עם עמי
כביכול למלך המשיח] לְכַשְׂיָבֹא אוֹתוֹ
שְׂפָחוּב בּוֹ (זכריה ט, ט): עֲנִי וְרַכְבֵּי עַל

ארוכה. כִּבְס בִּינָן. כל זה לשון רבוי
יין.

ולעומקו של מקרא, השתא דאתית
להכי נימא ביה מילתא: שְׂיִרְה פס'
זה עִירָה וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֲתָנּוּ על נס
פורים שנעשה ביין, ואשר על כן יוצא
ממנו השם ששולט בחדש אדר:
ההי"ו.

וכאומרו על דרך הצח בר"ת: הבו
השתא יין ונודה, הבו השתא יין
וּנְרָה.

ובהיות היין מסטרא דגבורה, הרי כל
החדש הוא בדין וגבורה. ובהיות
היהודים מקבלים התורה מאהבה,
ככתוב קימו וקבלו, אין כתורה
המשולה למים להמתיק את הדינים
של חדש אדר הנמשל ליין. והיא היא
השמחה המתפשטת בפורים, שעל ידי
התורה והשמחה מתמתקים הדינים.

ואונקלוס תרגם על דרך הדרש במלך
המשיח. אָסְרִי לְגַפְּנָן עִירָה גִפְּנָן הֵם
ישראל, עִירָה זו ירושלים, וְלִשְׂרָקָה
בְּנֵי אֲתָנּוּ, שוֹרְקָה אלו ישראל, ואנכי
נטעתיך שורק (ירמיה ב, כא): בְּנֵי
אֲתָנּוּ. יִבְנוּן הִיכְלִיָּה, לשון שער
האיתון בספר יחזקאל (מ, טו).

לעומקו של מקרא משפטים

שבישראל מלאים מצוות כרימון, וכן לעתיד לבא יהיו כולם מלאים דעת ה', וכדאמרו במסכת חולין סג. אמר רב יהודה: רחם זו שְׂרַקְרַק א"ר יוחנן למה נקרא שמו רחם כיון שבא רחם באו רחמים לעולם אמר רב ביבי בר אביי והוא דיתיב ועביד שְׂרַקְרַק וגמירי דאי יתיב אארעא ושריק אתא משיחא שנאמר {זכריה י-ח} אֲשַׁרְקָה לָהֶם וְאֶקְבָּצֵם.

וזה כח הנהפוך הוא שבאדר, שמראה על תשועת השם כהרף עין. ומתהפכא מזלייהו מחשוכא לנהורא כאשר קבלו התורה מאהבה כנ"ל, וכפי התנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שיהיו לעזרת ישראל בגיבורים. לחלצם מן המיצר, על ידי יוצר כל נוצר בב"א.

ההפטרה לפרשת

משפטים

[בחלק מהשנים הפטרת פרשת משפטים נדחית מפני הפטרת שבת שקלים, וכן הפטרה זו נדחית מפני הפטרת שבת ראש חדש. ויבוארו במקומן].

חמור וגו'. כבס ביני לבשו, שְׁהוּא מְסוּר לָהֶן דְּבָרֵי תוֹרָה, וּבָדָם עֲנָבִים סוּתָה, שְׁהוּא מְסוּר לָהֶם טְעִיּוֹתֵיהֶן.

ועל מדרש זה ראוי להאמר [קהלת ד, י"ב] וְהַחַוֵּט הַמְּשֻׁלָּשׁ לֹא בְּמַהֲרָה יִנְתָּק. הקב"ה ועם ישראל והתורה הק' עם מלך המשיח.

ולעומקו של מקרא ינתן הסבר נוסף על דרך הדרש:

עִירָה הֵן הַעִירִין קְדִישִׁין, מלאכי השרת מלאכי עליון העושים שליחות הקב"ה לשרת לבני אל-חי. וזה כוונתו אֶסְרֵי לְגַפְּן עִירָה, שהקב"ה אוסר בקשר בל ינתק את העירין קדישין לכנסת ישראל הנקראת גפן.

וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֲתָנּוּ, וְלִשְׂרָקָה, הם ענפי הגפן אלו התלמידי חכמים שבכל דור ודור, הם הנקראים בניו של מקום, להם נתן כח הַתְּנָאִי שהתנה עם מעשה בראשית שיהיו כל מעשי בראשית כפופים להם, לעמלי התורה. ואמר וְלִשְׂרָקָה. מלשון רִיקָנִים, שלא רק לתלמידי החכמים יעשה כן, אלא כפי שאמר ר"ל אפילו רִיקָנִים

לעומקו של מקרא משפטים

אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרור נאם יהוה אל הקרב אל הדבר ואל הרעב ונתתי אתכם (לזועה) לזענה לכל ממלכות הארץ: {יח} ונתתי את האנשים העברים את ברתני אשר לא הקימו את דברי הברית אשר פרתו לפני העגל אשר פרתו לשנים ויעברו בין בתריו: {יט} שרי יהודה ושרי ירושלם הסרסים והפקנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: {כ} ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: {כא} ואת צדקיהו מלך יהודה ואת שריו אתו ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל העלים מעליכם: {כב} הנני מצוה נאם יהוה והשבתים אל העיר הזאת ונלקחמו עליה ולכודה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן שממה מאין ישוב:

ומדלגים [למפרע] ומוסיפים:

{לג, כה'} פה אמר יהוה אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: {לג, כו'} גם זרע יעקוב ודוד עבדי אמאס מקחת מזרעו משלים אל זרע אברהם ישחק ויעקב פי (אשוב) אשיב את שבותם ורשמתיים:

למנהג התימנים ע"פ הרמב"ם **לא מדלגים למפרע** אלא ממשיכים מיד לירמיהו ל"ה (א'-י"ט):

א {הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה

ההפטרה לפרשת משפטים בנביא ירמיהו, מפרק לד פסוק ח, עד פרק לד, פסוק כ', ולמנהג האשכנזים והספרדים מדלגין **למפרע** לפרק לג, פס' כה'-כו'.

{ח} הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה אחרי פרת המלך צדקיהו ברית את כל העם אשר בירושלם לקרא להם דרור: {ט} לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעברה חפשים לבלתי עבד בם ביהודי אחיהו איש: {י} וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו בברית לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו חפשים לבלתי עבד בם עוד וישמעו וישלחו: {יא} וישבו אחרי כן וישבו את העבדים ואת השפחות אשר שלחו חפשים (ויכבישום) ויכבשום לעבדים ולשפחות:

{יב} ויהי דבר יהוה אל ירמיהו מאת יהוה לאמר: {יג} פה אמר יהוה אלי ישאל איש את אבתיך את אבותיכם ביום הוצאי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר: {יד} מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא שמעו אבותיכם אלי ולא הטו את אזנם: {טו} ותשבבו אתם היום ומעשו את הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ונתרתו ברית לפני אשר נקרא שמי עליו: {טז} ותשבבו ותחללו את שמי ותשבבו איש את עבדו ואיש את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות: {יז} לכן פה אמר יהוה אתם לא שמעתם

לעומקו של מקרא משפטים

ולא שתו עד היום הנה כי שמעו את מצות אביהם ואנכי דברתי אליכם השכם ודבר ולא שמעתם אלי: {טו} ואשלח אליכם את כל עבדי הנבאים השפים ושלח לאמר שבו נא איש מדרכו הרעה והיטיבו מעלליכם ואל תלכו אחר אלהים אחרים לעבדם ושבו אל האדמה אשר נתתי לכם ולאבתיכם ולא הטיתם את אונכם ולא שמעתם אלי: {טז} כי הקימו בני יהונדב בן רכב את מצות אביהם אשר צונו והקעם הנה לא שמעו אלי: {יז} לכן פה אמר יהוה אלהי צבאות אלהי ישראל הנני מביא אל יהודה ואל כל יושבי ירושלים את כל הרעה אשר דברתי עליהם יען דברתי אליהם ולא שמעו ואקרא להם ולא ענו: {יח} ולבית הרבבים אמר ורמיהו פה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל יען אשר שמעתם על מצות יהונדב אביכם ותשמרו את כל מצותיו ותעששו ככל אשר צונו אתכם: {יט} לכן פה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לא יפרת איש ליהונדב בן רכב עמד לפני כל הימים: (פ)

ובשימת לב, המנהגים השונים לעניין הדילוג לכאורה כדי שלא לסיים את ההפטרה בדבר לא טוב, ולכן יש המדלגין **למפרע** שני פסוקים כנ"ל. אלא שנחלקו הדיעות בהלכה אם מדלגין כלל **למפרע**. ובסיכום הדברים האבודרהם והא"ר סוברים שבנביא א' מותר לדלג למפרע, ולכן נהגו לדלג למפרע כנ"ל, אולם הרמב"ם סובר שאין מדלגין למפרע ולכן התיימנים

לאמר: {ב} הלוף אל בית הרבבים ודברת אותם והבאתם בית יהוה אל אמת הלשכות והשקית אותם יין: {ג} ואקח את יאזניה בן רמיהו בן חבצניה ואת אחיו ואת כל בניו ואת כל בית הרבבים: {ד} ואבא אתם בית יהוה אל לשפת בני חנו בן יגדליהו איש האלהים אשר אצל לשפת השרים אשר ממעל ללשפת מעשהו בן שלם שמר הסף: {ה} ואתן לפני בני בית הרבבים גבעים מלאים יין וכסות ואמר אליהם שתו יין: {ו} ויאמרו לא נשתה יין כי יונדב בן רכב אבינו צונו עלינו לאמר לא תשתו יין אתם ובניכם עד עולם: {ז} ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו וקרם לא תטעו ולא יהיה לכם כי באהלים תשבו כל ימכם למען תחיו ימים רבים על פני האדמה אשר אתם גרים שם: {ח} ונשמע בקול יהונדב בן רכב אבינו לכל אשר צונו לבלתי שתות יין כל ימינו אנחנו נשינו בנינו ובנותינו: {ט} ולבלתי בנות בתים לשבתנו וקרם וזרע לא יהיה לנו: {י} ונשב באהלים ונשמע ונעש ככל אשר צונו יונדב אבינו: {יא} ויהי בעלות נבוכדנאצר מלך בבל אל הארץ ונאמר באו ונבוא ירושלים מפני חיל הכשדים ומפני חיל ארם ונשב בירושלם: (פ) {יב} ויהי דבר יהוה אל רמיהו לאמר: {יג} פה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הלוף ואמרת לאיש יהודה וליושבי ירושלים הלוז תקחו מוסר לשמע אל דברי נאם יהוה: {יד} הוקם את דברי יהונדב בן רכב אשר צונו את בני לבלתי שתות יין

לעומקו של מקרא משפטים

נפשות. עכ"ל. וכמפורש בכתוב:
{י} וַיִּשְׁמְעוּ כָּל הַשָּׂרִים וְכָל הָעָם אֲשֶׁר
בָּאוּ בְּבְרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ
וְאִישׁ אֶת שִׁפְחָתוֹ חֲפָשִׁים לְבַלְתִּי
עֲבֹד בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלַחוּ:

{יא} וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרַי כֵּן וַיָּשׁוּבוּ אֶת
הָעֲבָדִים וְאֶת הַשִּׁפְחֹת אֲשֶׁר שָׁלַחוּ
חֲפָשִׁים (ויכבישום) וַיִּכְבְּשׁוּם לְעֲבָדִים
וְלַשִּׁפְחֹת:

ולא עוד אלא שגם הוסיפו לחטוא בע"ז
בבחינת עבירה גוררת עבירה:
{יח} וַנִּתְּתֵי אֶת הָאֲנָשִׁים הָעֲבָרִים אֶת
בְּרַתִּי אֲשֶׁר לֹא הִקִּימוּ אֶת דְּבַרִּי
הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתוּ לִפְנֵי הָעֵגֹל אֲשֶׁר
כָּרַתוּ לְשָׁנַיִם וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו:

לכן מנבא ירמיהו את עונשם מדה
כנגד מדה: {יז} לְכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
אֲתֶם לֹא שָׁמַעְתֶּם אֵלַי לְקֹרֵא דְרֹר אִישׁ
לְאֲחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לְכֶם
דְּרֹר [להיות מופקרים] נָאִם יְהוָה
אֵל הַתְּרַב אֵל הַדְּבָר וְאֵל הָרַעַב וְגו'
וכן הולך הנביא ומנבא נבואת פורענות
קשה על צדקיהו המלך ועל עמו עד
סוף ההפטרה: {כא} וְאֶת צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶת שָׂרָיו אֲתָן בְּיַד אִיבִיָּהֶם
וּבְיַד מִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בְּבָל
הָעֲלִים מְעֲלִיכֶם:

ומפרש המלבי"ם הגם שלא עבר
צדקיהו בין בתרי העגל היה בידו

לפי פסק הרמב"ם מדלגים
[ממשיכים] לפרק הבא ומוסיפין י"ט
פסוקים כנ"ל.

ומכיון שהמתירין לדלג למפרע יתירו
לדלג באותו עניין של ההפטרה, לכן
ינתן טעם לקמן גם לשייכות פסוקי
הדילוג לפרשה.

בביאור ההפטרה

ושייכותה לפרשה

על פניו, כבדרך הפשט קשורה
ההפטרה למצוות שילוח העבדים.
וכפי שמתאר המלבי"ם בפירושו את
הרקע להפטרה זו: [פסוק יא] כפי
הנראה שבעת ההיא היו רבים מדלת
העם נכבשים לעבדים אל הנושים
שנשו בהם, ובעת המצור התיירא המלך
שימרדו אז לצאת אל נבוכדנצר כדי
שִׁיפְטָרוּ מעבדות ולכן כרתו ברית
לשלחם. שכן קרה אל הרומיים בימי
קדם שבעת מלחמה הוכרחו לקרא
דרור למשועבדים להם בעד חובותיהם
להשקיט המרד כידוע בקורות ימי
קדם.

ואחר שנסתלק המצור שָׁבוּ והחזיקו
בם לעבדים ושפחות, ובזה חטאו
בשתים, א. מה שעברו על הברית
והשבועה, ב. מה שכבשום לעבדים
אחר שהיו חפשים וזה גזל גמור גזלת

לעומקו של מקרא משפטים

התורה נבראו שמים וארץ אך אינן
המדרש מיושב על סדר המקראות.

ולעומקו של מקרא יאמר, כי אמנם
לפשוטו של מקרא אינו מתישב על
סדר המקראות, אך לעומקו של דברים
ובעיקר לעניין ההפטרה ושייכותה
לפרשה, מתיישבים המקראות היטב,
שכן פרשת משפטים היא המשך
ישיר לברית אשר כרת ה' עמנו
בחורב, ובפתח פרשת משפטים מובא
עניין שילוח העבדים, וכפי ששילח
הקב"ה אותנו מהיות עבדים במצרים,
כן מצוונו את הדבר הזה של שילוח
העבדים. ומוסיף: ואם לא ברית
התורה, חוקות שמים וארץ אינם
יכולים להתקיים כפי שדרשוהו חז"ל,
ולכן מקפיד הנביא על צדקיהו והעם
אשר שיעבדו בבני עמם, ולא שילחום
כפי שציוו בוראם. אך משום הברית
אשר כרתי עמם בחורב, אומר הקב"ה
ביד הנביא, לא אשוב עוד כלותם, ולכן
מסתיימת ההפטרה בפסוק המדולג:

{לג, כו'} גם זרע יעקוב וְדוֹד עַבְדִּי
[לא] אָמַאס מִקְשַׁת מְזַרְעוֹ מְשָׁלִים אֶל
זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁתַּק וַיַּעֲקֹב כִּי (אֲשׁוּב)
אָשִׁיב אֶת שְׁבוּתָם וְרַחֲמָתִים:

ובשימת לב, ירמוז פסוק זה לגאולה
השלימה לעתיד לבוא:

למחות ולא מיחה.
ומסיים ההפטרה בפורענות קשה:

{כב} הַנְּנִי מְצוּנָה נָאִם יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּים
אֶל הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עֲלֶיהָ וְלָכְדוּהָ
וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ וְאֶת עָרֵי יְהוּדָה אֲתָן
שְׂמָמָה מֵאֵין יָשִׁב: (פ)
מפרש רש"י והכשדים ישובו עליכם
והשיבותים. אשיב לפה את חיל מלך
בבל: (מצודת דוד)

עד כאן ההפטרה. ומשום סיומה
בפורענות מדלגים למפרע לשני
הפסוקים כנ"ל: {לג, כה} פה אומר
יהוה אם לא בריתי יומם וְלַיְלָה חֲקוֹת
שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי: {לג, כו'} גם
זרע יעקוב וְדוֹד עַבְדִּי [לא] אָמַאס
מִקְשַׁת מְזַרְעוֹ מְשָׁלִים אֶל זֶרַע אַבְרָהָם
יִשְׁתַּק וַיַּעֲקֹב כִּי (אֲשׁוּב) אָשִׁיב אֶת
שְׁבוּתָם וְרַחֲמָתִים:

ומפרש רש"י את שייכותם לפרשה:
אם לא בריתי וגו'. אי אפשר שלא
יתקיים הברית שכרתי ליום ולילה
להיות בעתם ואי אפשר לחוקות שמים
וארץ ליבטל כאלו לא שמתים [ולכן]
גם זרע יעקב [אי אפשר שלא
יתקיים]:

ומוסיף רש"י בעניין אם לא בריתי
יומם וְלַיְלָה: ורבותינו דרשוהו לענין
ברית התורה, ללמוד מכאן שבשביל

לעומקו של מקרא משפטים

ובביאור ההפטרטה למנהג התימנים:
בשמירת ברית ה', בזה מתקשר
לפרשה גם מנהג התימנים,
המסיימים בשכרו הגדול של יונָדב בן
רכב וכל אחיו הכהנים אשר שמרו
ברית ה' ולבלתי שתות יין בעבודתם.
[רש"י ירמיה ל"ה ב; ספרי זוטא י
כ"ט; מכילתא דרשב"י יח כ"ז]
שהיו גרים בני השבט הקיני, צאצאיו
של יתרו חותן משה, וחלק מבנותיהם
היו נשואות לכהנים, כך שנכדיהם
כבר ישבו כמיוחסים בלשכת הגזית.

ואין לך שכר גדול מזה. לישב בלשכת
הגזית ולהורות את בני ישראל החוקים
והמשפטים.

ולעומקו של מקרא יש לומר שיהיה
זה גם שכר למה שיתרו יעץ למשה על
החוקים והמשפטים בפרשת יתרו, וכן
למה שמובא במדרשים שיתרו יעץ
לפרעה להחיות את הילדים, ומשום
שפתח בזכות זכו בני בניו שישבו
בלשכת הגזית ויפתחו בדיני נפשות
לזכות.

ועל דרך הצה ירמזון אֶלֶין מְלִיאָ לנס
פורים העומד לפתחנו עם פרשת
משפטים, בין בשנה מעוברת ובין
בשנה לא מעוברת, להזכירנו שם ה'
המופיע בחדש אדר כנ"ל בדרשה

נאמר כאן ישחק, ולא יצחק, לרמזו
על העתיד לבוא, [תהלים קכו, ב] אָז
יִמְלֵא שְׂחֹק פִּינוּ.

וכן מובא בבעל הטורים פרשת
פינחס:

ישמח אותיות משיח:

וכן נאמר בפסוק יעקוב מלא עם ו'ו,
וכדרשת הז"ל במדרש (מדרש חסרות
ויתירות) שכתוב חמש פעמים אליה
חסר בלי ו'ו, וחמש פעמים יעקוב
מלא עם ו'ו, שאליהו נתן את ה-ו'
מִשְׁפֹּן ליעקב שיבא ויגאל את בניו.
שזו הו'ו של אליה הנביא שנתן לו
למשכון שיבוא לגאול את בניו, וכן
מובא בבעל הטורים כנ"ל: ויעקוב
מלא ו' שנטל ו' מאליהו למשכון עד
שיבא עם המשיח ויגאל את בניו וזהו
יגל יעקב ישמח ישראל
ישמח אותיות משיח שישמח לימות
המשיח ויחזור הו'ו ויהא אליהו
שלם. עכ"ל.

וכן נאמר בפסוק אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹתֵם
וְרַסְמֵתֵם, קרי אשיב וכתוב אשוב,
שהקב"ה ישוב יחד עימנו לארצנו
להשרות שכירתו בתוכנו בב"א.

לעומקו של מקרא משפטים

לראש חדש אדר בה מבואר על דרך
הסוד כי שם השם השולט בחדש
אדר הוא הַקֵּיץ היוצא מסופי תיבות
של הפסוק (בראשית מט, יא') עִירָה
וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹן המתאר ברכת
ריבוי היין, וכנ"ל שמרמז גם על
אתונו של מלך המשיח יתגלה לנו
בשמחה בב"א.

^^^